केरलपाठावलिः

संस्कृतम्

पञ्चमी कक्ष्या

अक्कादमिक – संस्कृतविद्यालयानां कृते

KERALA READER - SANSKRIT

Standard V

For Academic & Sanskrit Schools only

Government of Kerala
Department of Education

Prepared By

STATE COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING - KERALA

2016

राष्ट्रगीतम्

जनगण मन अधिनायक जय हे,
भारत भाग्यविधाता।
पंजाब सिंध गुजरात मराठा,
द्राविड़ उत्कल बंगा।
विंध्य हिमाचल यमुना गंगा,
उच्छलजलधि तरंगा।
तव शुभ नामे जागे,
तव शुभ आशिष माँगे,
गाहे तव जय-गाथा।
जनगण मंगलदायक जय हे,
भारत भाग्यविधाता।
जय हे जय हे जय हे
जय जय जय जय हे।

प्रतिज्ञा

भारतं मम राष्ट्रम्। सर्वे भारतीयाः मे भ्रातरः। अहं मम राष्ट्रे स्निह्यामि। तस्य समृद्धायां नानाविधायां च पूर्विकसम्पत्तौ अभिमानी च भवामि। तद्योग्यतां सम्पादयितुं सदा यतिष्ये च।

अहं पितरौ गुरूंश्चादरिष्ये, बहुमानयिष्ये च। विनयान्वित एवाहं सदा सर्वैः सह व्यवहरिष्ये, सर्वेषु प्राणिषु दयालुर्वर्तिष्ये च।

मम राष्ट्राय राष्ट्रियेभ्यश्चाहं समर्पये स्वसेवाम्। राष्ट्रियाणां योगक्षेमैश्वर्येष्वेवाहम् आत्मनस्तोषं कलयामि।

State Council of Educational Research and Training (SCERT)
Poojappura, Thiruvananthapuram 695012, Kerala

Website : www.scertkerala.gov.in
e-mail : scertkerala@gmail.com
Phone : 0471 - 2341883, Fax : 0471 - 2341869
Typesetting and Layout : SCERT
First Edition : 2014, Reprint : 2016
Printed at : KBPS, Kakkanad, Kochi-30
© Department of Education, Government of Kerala

भूमिका।

आधुनिकविद्याभ्यासप्रक्रियासु नूतनाशयानां सन्निवेशः प्रकटो दृश्यते। शिशोः समग्रं विकासं (शारीरिकं, मानसिकं, बौद्धिकं) लक्ष्यीकृत्यैव एषामाशयानां प्रवृत्तिः प्रचलति। अत एव पाठ्यपुस्तकरचनायां महती श्रद्धा निक्षिप्यते शिक्षाशास्त्रज्ञैः केरलराज्यशासकैश्च।

अधीतिः, बोधः, आचरणं, प्रचारणं चेति चतुर्धा विभक्ता विद्याभ्यासप्रक्रिया। एतत्फलप्राप्तये कालानुकूलं परिष्करणमपि आवश्यकम् अस्ति। शिशुमनःशास्त्रम् अनुसृत्यैव पाठ्यपुस्तकरचना कृता। तदर्थम् उपयोगिनी भवति परिष्कृता पाठ्यपद्धतिः। भारत देशीयपाठ्यपद्धतीः मूल्यनिर्णयोपाधींश्च उपजीव्यैव निर्मितमिदं पाठ्यपुस्तकम्।

प्रथमं पाठभागः, तदनु पठनप्रवर्तनानि, ततः अनुबन्धश्चेति क्रम एव सर्वेषु पाठेषु स्वीकृतः। कथापूरणं, गानालपनम्, अभिनयः इत्यादीनि शिशुकेन्द्रीकृतानि मानसिकविकासोल्लासप्रदानि पठनप्रवर्तनानि अत्र समायोजितानि विद्यन्ते। कैरल्यां प्रचुरतया प्रचरितानि संस्कृतपदानि एव अस्मिन् पुस्तके अधिकतया प्रयुक्तानि। एवं च संस्कृतभाषां प्रति छात्रेषु आभिमुख्यं जनयितुं कथाः, गीतानि, सुभाषितादीनि च अत्र आयोजितानि सन्ति। सरलया रीत्या भाषाप्रयोगसामर्थ्यं सम्पादयितुम् अनेन छात्राः शक्ताः भवेयुः।

राज्यशैक्षिकानुसन्धानप्रशिक्षणपरिषदः नेतृत्वे, अध्यापकानाम्, विद्याभ्यासविचक्षणानां च कठिनपरिश्रमस्य फलमेवेदं पाठ्यपुस्तकम्।

पठनोपकरणेष्वन्यतमम् एतत् पुस्तकं विद्यार्थिनां स्वयंपठनाय सहायकं भवति। नूतनमिदं पाठ्यपुस्तकं विद्याकुतुकिनां हस्तेषु समर्पयन्नहं नितरां निर्वृतिमनुभवामि।

पाठ्यपुस्तकमिदं लक्ष्यसाधकं कर्तुं भवदीयानामपि निर्देशान् सादरं प्रार्थये।

भवदीयः

डा० पी.ए फत्तिमा

अनन्तपुरी

निदेशकः

राज्यशैक्षिकानुसन्धानप्रशिक्षणपरिषद्, केरलाः।

TEXT BOOK DEVELOPMENT COMMITTEE
SANSKRIT - ACADEMIC - STANDARD V

Participants

K. Ambika kumari, Namboodiris College of Teacher Education, Iringalakkuda,Thrissur (Dt)

J. Sureshkumar, SNUPS Kollayil, Kollayil.P.O, Madathara, Palode

N. Aravindakshan, Govt.UPS Mangaram, Pandalam.P.O, Pathanamthitta.

K.R. Ramachandran, AUPS Muriyad, Thrissur (Dt)

K V Rajeesh, Govt.UP School, Kuttikkattukara, Aluva, Ernakulam

C.P. Ajimon, Govt. UPS, Kavanad, Kavanad.P.O, Kollam

P. Malathi, GHSS, Edapal, Edapal.P.O, Malappuram Dt

Sreeja, Arumanoor HS, Arumanoor.P.O, Thiruvananthapuram

T.K Santhosh kumar, Karunaram AUP school, Nanminda, Kozhikkod

Artists

Balakrishnan Achari. P.G, Lecturer in Art Education, DIET (Rtd)

B.Aravindan, Puthuparambil, Gandhinagar, Kottayam.

Experts

Dr. Kamalakumari, Associate Professor, SSUS Regional Centre, Vanchiyoor, Thiruvananthapuram

Dr. T.K. Radhalekshmi, Sreevalsam, Kera B-19, Kundamanbhagam, Peyad.P.O, Thiruvananthapuram

Dr. T.D. Suneethi Devi, Spl. Officer (Sanskrit) DPI, Jagathy, Thiruvananthapuram

Advisor

Prof.R.Vasudevan potti, Prof. (Rtd), Sivadhamam, Sreekandeswaram, Thiruvananthapuram

Academic Co - Ordinator

Dr. Kerala Sreemathi. T, Research Officer (Sanskrit), SCERT.

राज्यशैक्षिकानुसन्धानप्रशिक्षणपरिषद् - केरलाः
STATE COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING - KERALA

विषयानुक्रमणिका ।

क्रमसंख्या	पाठस्य नाम	व्यवहाररूपम्	पुटसंख्या
१	सुन्दरोऽयं जीवलोकः	बालकविता	6 - 17
२	संस्कृतोत्सवः	संभाषणपाठः	18 - 24
३	सामोदं सम्मिलामः	विवरणम्	25 - 33
४	एष धर्मः सनातनः	पद्यम्	34 - 39
५	सुन्दरं भवनम्	विवरणम्	40 - 46
६	धर्मनिष्ठो युधिष्ठिरः	चित्रकथा	47 - 54
७	संस्कृतं लोकरञ्जकम्	बालगीतम्	55 - 57
८	अकृत्यं नैव कर्तव्यम्	कथा	58 - 63
९	गीतामृतम्	सूक्तानि	64 - 70
१०	जीयाद् गीर्वाणभारती	उपन्यासः	71 - 75
११	दशमस्त्वमसि	कथा	76 - 79

प्रथमः पाठः

सुन्दरोऽयं जीवलोकः

नानावर्णा प्रकृतिं पश्यतु
तव मम चित्तं हरति च नित्यम्।
श्रुत्वा मर्मरनादं सर्वे
निवसन्त्येवं मोदसमेतम्।।

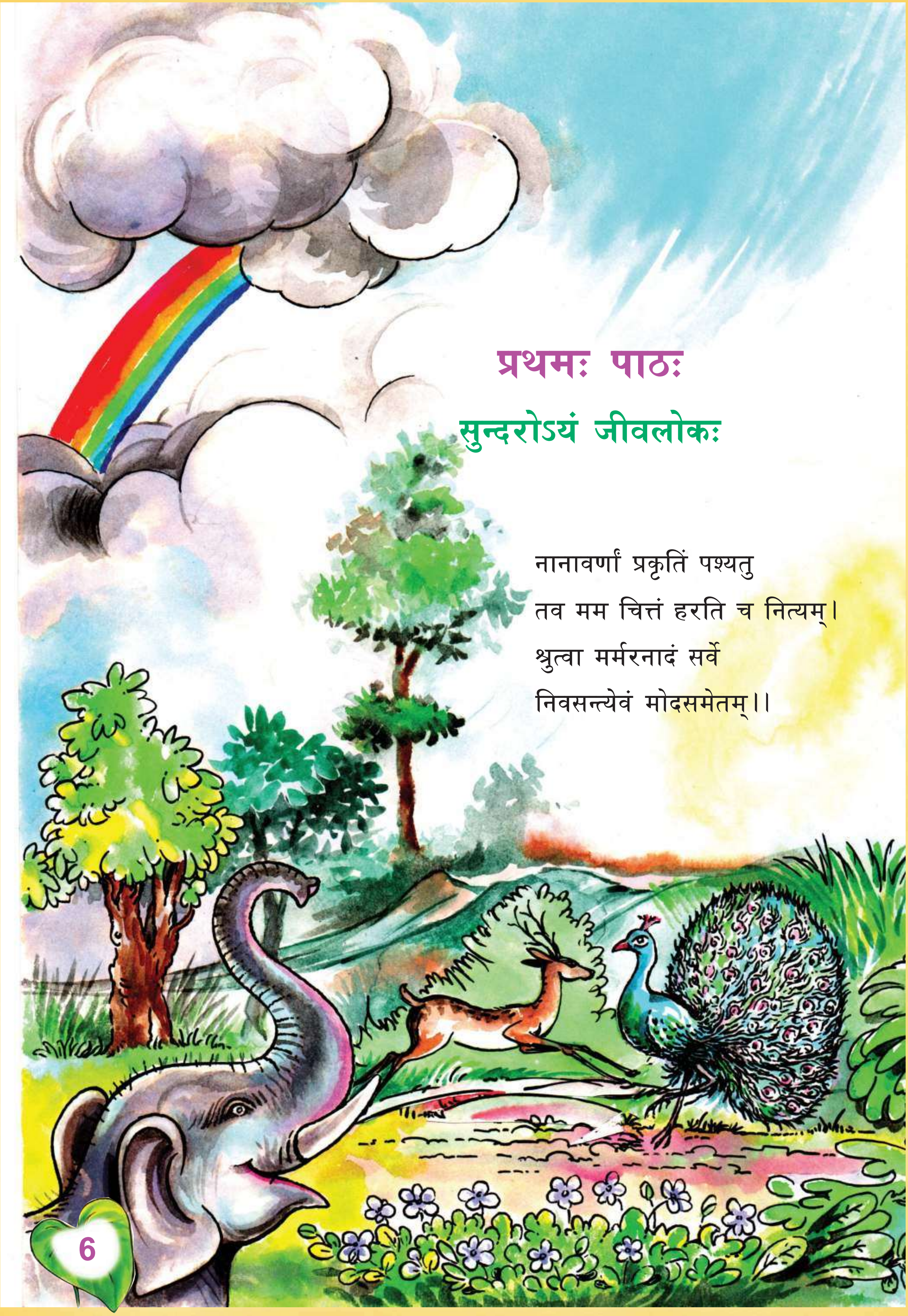

पिकस्तु गायति नृत्यति केकी
ऐन्द्रश्चापो विलसति गगने।
वृक्षात् कूर्दते वानरवीरो
हरिणो धावत्यतिरुचिरं भोः ।।

प्रसरति शुण्डां कलभसुवीरों
गच्छति शनकैः कच्छपपोतः।
मध्ये मध्ये भषति च शुनको
मीवति म्याऊ मार्जारोऽपि।।

(नानावर्णा)

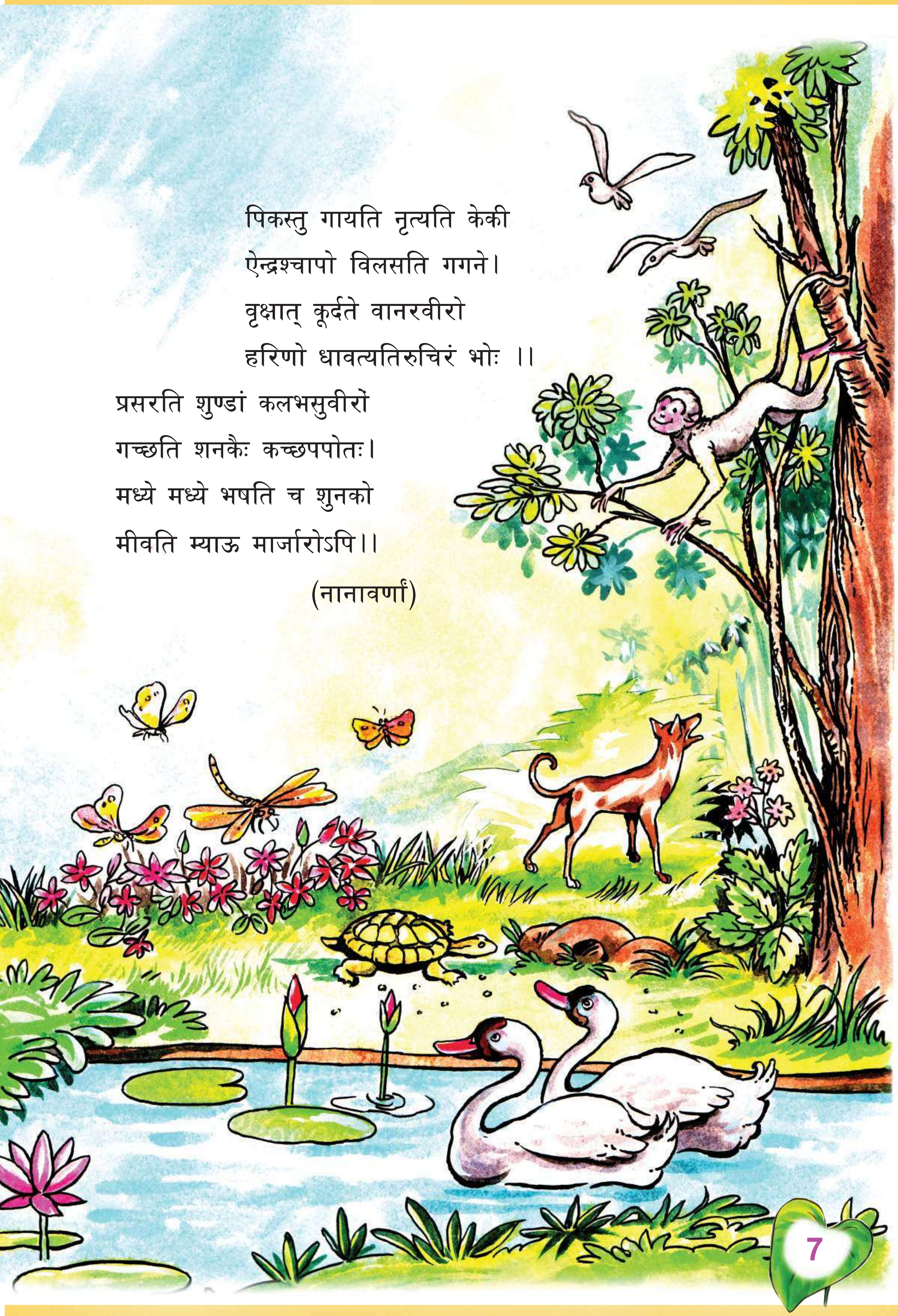

किं करणीयम्?

- बालकवितां सतालम् आलपतु।
- चित्राणि दृष्ट्वा नामानि वदतु।

काकः

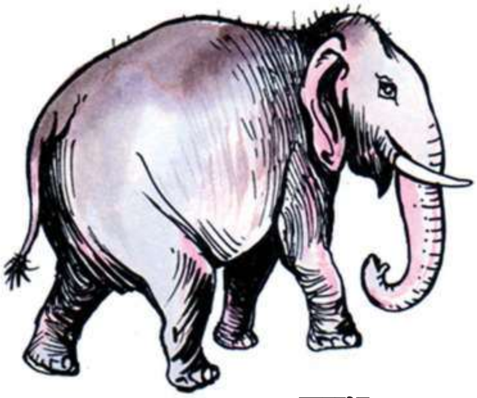

कलभः

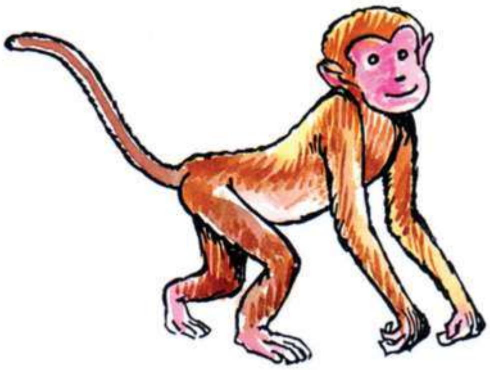

वानरः

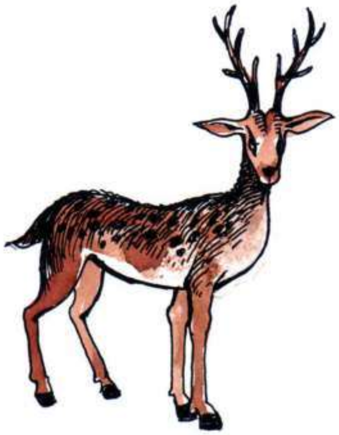

हरिणः

मार्जारः

शुनकः

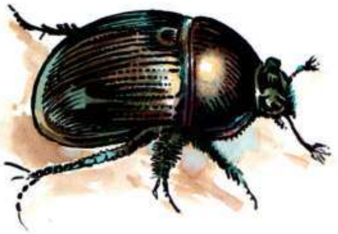

भ्रमरः

सूनम्

पर्णम्

अम्बा

माला

लता

फलम्

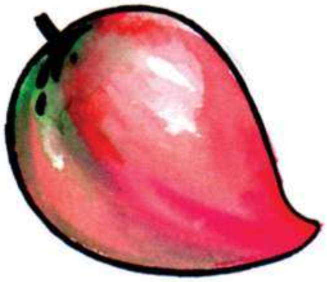

आम्रम्

पुस्तकम्

❖ चित्राणि पश्यतु - वदतु।

बालकः

बालकौ

बालकाः

बालिका

बालिके

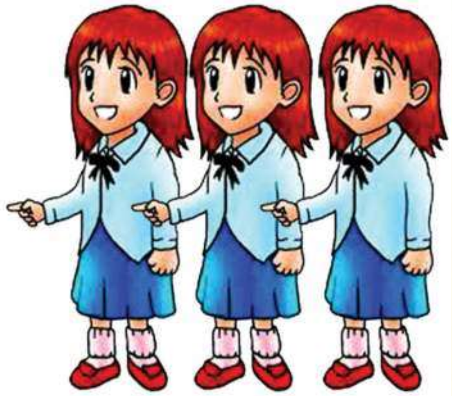

बालिकाः

फलम्

फले

फलानि

❖ समुचितं पदं चित्वा चित्रस्य अधः लिखतु।

(कमलम्, शशकः, महिला, कमले, शशकौ, कमलानि, महिले, शशकाः, महिलाः)

....

....

....

❖ लिङ्गानुसारं पट्टिकां करोतु।

(भ्रमरः, फलम्, कोकिलः, नौका, कच्छपः, शुण्डा, चन्दनम्,
तूलिका, वृक्षः, पुस्तकम्, पर्णम्, वनिता, चित्रम्, चापः)

पुंलिंगः	स्त्रीलिंगः	नपुंसकलिंगः
कच्छपः	शुण्डा	चित्रम्
....	....	....
....	....	....
....	....	....
....	....	....

❖ चित्राणि दृष्ट्वा वाक्यानि वदतु।

बालिका पठति।

बालकः लिखति।

महिला नृत्यति।

शुनकः भषति।

शशकः धावति।

गायकः गायति।

सूनं विकसति।

❖ बालकवितां पठित्वा चित्रानुसारं पूरयतु।

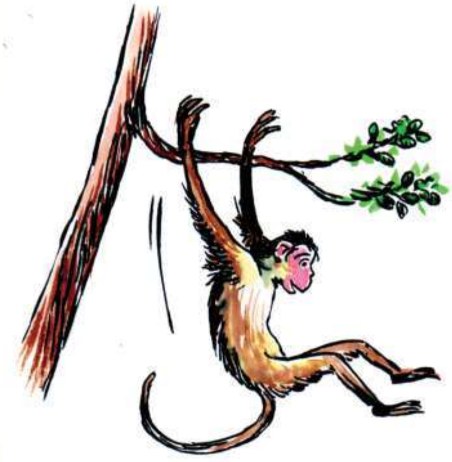

....

....

....

....

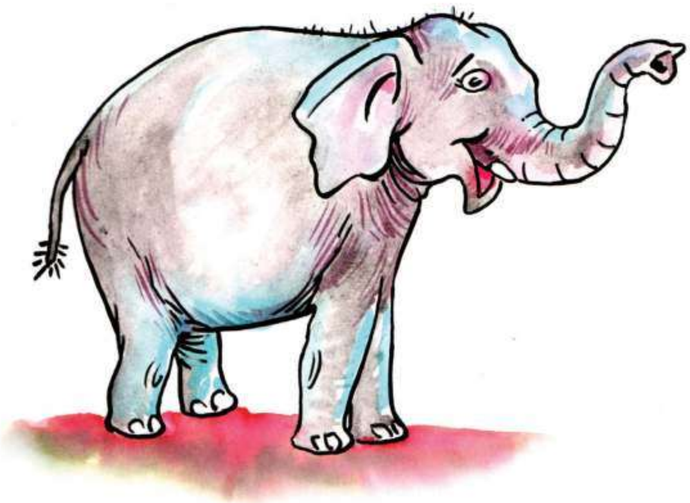

....

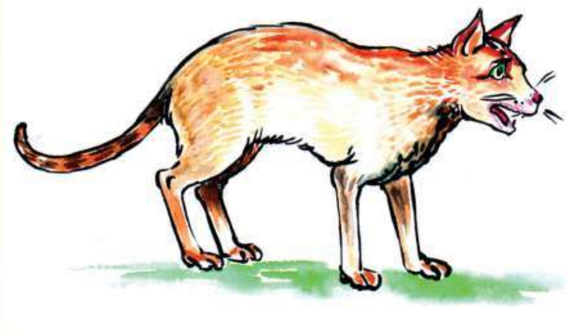

....

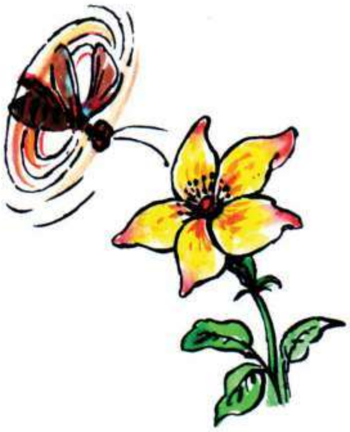

....

अनुबन्धः

शब्दकोशः

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
अतिरुचिरम्	अतिमनोहरम्	വളരെ മനോഹരം	ಅತಿಸುಂದರವಾದ	very beautiful
अनिशम्	निरन्तरम्	എല്ലായ്പ്പോഴും	ಯಾವಾಗಲೂ	always
अम्बा	माता	അമ്മ	ಅಮ್ಮ	mother
अयम्	एषः	ഇദ്ദേഹം, ഇവൻ	ಇದು, ಇವನು	This man
आम्रम्	आम्रफलम्	മാമ്പഴം	ಮಾವಿನಹಣ್ಣು	mango
एवम्	इत्थम्	ഇപ്രകാരം	ಈ ರೀತಿ	thus
ऐन्द्रश्चापः	इन्द्रधनुः	മഴവില്ല്	ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು	rainbow
कच्छपः	कूर्मः	ആമ	ಆಮೆ	tortoise
कलभः	गजशावकः	ആനക്കുട്ടി	ಆನೆಯ ಮರಿ	Baby elephant
काकः	वायसः	കാക്ക	ಕಾಗೆ	crow
कूर्दते	प्लवते	ചാടുന്നു	ಹಾರುತ್ತದೆ	Jumps
केकी	मयूरः	മയിൽ	ನವಿಲು	Peacock
गगनः	आकाशम्	ആകാശം	ಆಕಾಶ	sky
गच्छति	चलति	പോകുന്നു	ಹೋಗುತ್ತಾನೆ/ಳೆ/ದೆ	goes
गायति	गायति	പാടുന്നു	ಹಾಡುತ್ತಾನೆ/ಳೆ/ದೆ	sings
गुञ्जति	गुञ्जति	മുരളുന്നു	ಗುಂಜಾರವಮಾಡುತ್ತದೆ	humming
तूलिका	लेखनी	പേന	ಪೇನ್ನು	Pen
धावति	धावति	ഓടുന്നു	ಓಡುತ್ತಾನೆ/ಳೆ/ದೆ	runs
नयनम्	नेत्रम्	കണ്ണ്	ಕಣ್ಣು	eye
नितराम्	अत्यन्तम्	വളരെയധികം	ಅತ್ಯಂತ	too much
निवसति	वसति	വസിക്കുന്നു	ವಾಸಿಸುತ್ತಾನೆ/ಳೆ/ದೆ	lives
नित्यम्	सदा	എപ്പോഴും	ಯಾವಾಗಲೂ	always
नृत्यति	नृत्यति	നൃത്തം ചെയ്യുന്നു	ನರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ/ಳೆ/ದೆ	dances
पठति	वाचयति	വായിക്കുന്നു	ಓದುತ್ತಾನೆ/ಳೆ/ದೆ	reads

पर्णम्	पत्रम्	ഇല	ಎಲೆ	leaf
परितः	सर्वतः	ചുറ്റും	ಸುತ್ತಲೂ	around
कोकिलः	पिकः	കുയിൽ	ಕೋಗಿಲೆ	cuckoo
प्रसारयति	व्यापयति	നീട്ടുന്നു	ಹರಡುತ್ತದೆ	extends
मध्ये	अन्तरा	ഇടയിൽ	ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ	in between
महिला	वनिता	സ്ത്രീ	ಮಹಿಳೆಯು	woman
मार्जारः	बिडालः	പൂച്ച	ಬೆಕ್ಕು	cat
माला	हारः	മാല	ಮಾಲೆ	garland
मीवति	मीवति	പൂച്ചശബ്ദം ഉണ്ടാക്കുന്നു	ಬೆಕ್ಕು ಕೂಗುತ್ತದೆ	mews
मोदः	सन्तोषः	സന്തോഷം	ಸಂತೋಷವು	pleasure
रुचिरम्	मनोहरम्	സുന്ദരം	ಸುಂದರವಾದ	beautiful
लता	वल्ली	വള്ളി	ಲತೆ	creeper
वानरः	मर्कटः	കുരങ്ങൻ	ಮಂಗನು	monkey
विकसति	विकचति	വിടരുന്നു	ಅರಳುತ್ತದೆ	blossoms
विलसति	शोभते	ശോഭിക്കുന്നു	ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ	shines
विहरति	क्रीडति	കളിക്കുന്നു	ಸುಖವಾಗಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾನೆ	plays
वीरः	धीरः	വീരൻ	ಶೂರನು	courageous/ brave
वृक्षः	पादपः	മരം	ಮರವು	tree
शनकैः	मन्दम्	മെല്ലെ	ಮೆಲ್ಲನೆ	slowly
शशकः	शशः	മുയൽ	ಮೊಲವು	rabbit
शुण्डा	गजहस्तः	തുമ്പിക്കൈ	ಸೊಂಡಿಲು	trunk
शुनकः	कुक्कुरः	നായ	ನಾಯಿಯು	dog
समेतम्	सहितम्	കൂടെ	ಜೊತೆಗೆ	with
हरिणः	मृगः	മാൻ	ಜಿಂಕೆ	deer
हरितम्	वर्णविशेषः	പച്ചനിറം	ಹಸಿರು ಬಣ್ಣ	green colour

शब्दरूपाणि

अकारान्तः पुल्लिङ्गः ‘बाल’ शब्दः।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्र.	बालः	बालौ	बालाः
सं. प्र.	हे बाल!	हे बालौ!	हे बालाः!
द्वि.	बालं	बालौ	बालान्
तृ.	बालेन	बालाभ्यां	बालैः
च.	बालाय	बालाभ्यां	बालेभ्यः
प.	बालात्	बालाभ्यां	बालेभ्यः
ष.	बालस्य	बालयोः	बालानाम्
स.	बाले	बालयोः	बालेषु।

किमधिगतम् ?

❖ **पठनप्रवर्तनानि यथाकालं कृतानि चेत् साधुतासूचकचिह्नं (✓) करोतु।**

क्रम संख्या	प्रवर्तनानि	सम्यक् कृतम्	भागिकतया कृतम्	क्लेशनिर्देशः	परिहारबोधनम् (संख्यया सूच्यताम्)*
1.	बालकविता सतालम् आलपिता।				
2.	चित्राणि दृष्ट्वा नामानि उक्तानि।				
3.	चित्रं वीक्ष्य उक्तम्।				
4.	समुचितं पदं चित्वा चित्रस्य अधः लिखितम्।				
5.	लिङ्गानुसारं पट्टिका कृता।				
6.	चित्राणि दृष्ट्वा वाक्यानि उक्तानि।				
7.	बालकवितां पठित्वा चित्रानुसारं पूरितम्।				

*

(१) अध्यापकस्य साहाय्येन (२)सुहृदः साहाय्येन (३) अन्येषां साहाय्येन

द्वितीयः पाठः

संस्कृतोत्सवः

(अध्यापकः कक्ष्यां प्रविशति।)

छात्राः- (उत्थाय) नमो गुरुभ्यः।

अध्यापकः- नमो नमः। सुप्रभातम्। उपविशत। एकं विज्ञापनम् अस्ति। शृण्वन्तु।
(विज्ञापनं पठति।)

प्रियछात्राः,

अस्माकं विद्यालये संस्कृतोत्सवः आगामिनि गुरुवासरे भविष्यति। भागं ग्रहीतुम् इच्छन्तः नामानि विलिख्य संस्कृताध्यापकस्य हस्ते यच्छन्तु।

इति

अनन्तपुरी। **प्रधानाध्यापकः।** **(हस्ताक्षरम्।)**

०३.०८.२०१४

विमलः	-	संस्कृतोत्सवे कति स्पर्धाः सन्ति?
अध्यापकः	-	गानालपनम्, पद्योच्चारणम्, नाटकम् इत्यादयः नवदश प्रतियोगिताः भवेयुः।
जोसफः	-	नाटके मम नाम योजयतु।
अध्यापकः	-	नाटके दश छात्राः अपेक्षिताः। सोमवासरात् पूर्वं नामानि विलिख्य यच्छन्तु।
आतिरा	-	गुरो! गानालपने राधिकायाः नाम योजयतु।
रमीसः	-	सम्यक्। सा गानालपने अतिनिपुणा।
अध्यापकः	-	आम्, राधिका कुत्र?
छात्राः	-	सा अद्य न आगता।
अध्यापकः	-	किम् अभवत्?
विवेकः	-	सा ज्वरेण पीडिता भवति।
अध्यापकः	-	अस्तु, हे विवेक! कार्यमिदम् अद्यैव राधिकां निवेदय।
विवेकः	-	आम्। निवेदयामि।
अध्यापकः	-	भोः छात्राः! सर्वे संस्कृतोत्सवाय सज्जाः भवन्तु।
छात्राः	-	(सोत्साहं) बाढम्।

किं करणीयम् ?

❖ **संभाषणं कक्ष्यायां पात्रानुसारम् अवतारयतु।**

❖ **अध्यापकस्य निर्देशानुसारं विवेकः राधिकायाः गृहं गच्छति। तयोः मिथः भाषणम् अधः दत्तमस्ति। कोष्ठकात् समुचितं पदं चित्वा रिक्तांशान् पूरयतु।**

(नाटके, आगच्छतु, नमस्ते, विद्यालयम्,)

राधिका - नमस्ते ! हे विवेक! आगच्छ।

विवेकः - ....। किं ज्वरः शान्तः ?

राधिका - आम् शान्तः।

विवेकः - श्वः .... आगमिष्यसि वा ?

राधिका - न हि । अपि कश्चित् विशेषः विद्यालये ?

विवेकः - आम्। विशेषोऽस्ति। आगामिनि गुरुवासरे विद्यालये संस्कृतोत्सवः भविष्यति।

राधिका - अस्तु! त्वं भागं करोषि किम् ?

विवेकः - आम्। अहं .... पद्योच्चारणे च नाम अयच्छम्। सोमवासरात् पूर्वं नाम दातव्यम्।

राधिका - एवं वा ? । गानालपने मम नामापि योजयतु।

विवेकः - आम्। सोमवासरे ध्रुवं............. ।

राधिका - धन्यवादः । बाढम् आगमिष्यामि।

विवेकः - पुनर्मिलावः ।

❖ सूचनानुसारं सम्बोधनरूपाणि योजयतु।

पदम् ।	सम्बोधनम्।
रामः	हे राम !
राधिका	हे राधिके !
कृष्णः	
मोहनः	
देविका	
मल्लिका	
बालः	
बालिका	
रमा	
देवः	

❖ उदाहरणं पठित्वा पट्टिकां पुरयतु।

	लट्	लोट्
उदा	ःप्रविशति	प्रविशतु
	....	योजयतु
	भवति	....
	....	नृत्यतु
	गायति	....
	....	यच्छतु
	वदति	....
	....	लिखतु
	....	पठतु

❖ **अधोदत्तानि चित्राणि निरीक्ष्य प्रश्नानाम् उत्तराणि वदतु, लिखतु।**

बालकः किं पठति?

बालिका कुत्र गच्छति?

मातामही कां वदति?

पुरुषः कां पश्यति?

❖ **कोष्ठके दत्तस्य पदस्य उचितं रूपम् उपयुज्य पूरयतु।**

उदा- अजपालः अजं नयति (अजः)।

माता________ वदति। (बालिका)

चालकः ________ चालयति। (यानं)

भक्तः ________ गच्छति। (देवालयः)

❖ **उच्चैः पठतु।**

रविवासरः	गुरुवासरः
सोमवासरः	शुक्रवासरः
मंगलवासरः	शनिवासरः
बुधवासरः	

❖ पूरयतु

परह्यः	ह्यः	अद्य	श्वः	परश्वः
		बुधवासरः		

अनुबन्धः

शब्दकोशः

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
अद्य	अस्मिन् दिने	ഇന്ന്	ಇಂದು	Today
आगामिनि	उपगामि	വരുന്ന	ಮುಂದಿನ	Next
इच्छति	अभिलषति	ആഗ്രഹിക്കുന്നു	ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ	Wish, Hope
उत्तमम्	श्रेष्ठम्	നല്ലത്	ಉತ್ತಮ	Good
ज्वरः	रोगविशेषः	പനി	ಜ್ವರ	Fever
परश्वः	परश्वः	മറ്റന്നാൾ	ನಾಡಿದ್ದು	Day after tomorrow
पीडिता	दुःखिता	വിഷമം അനുഭവിക്കുന്നവൾ	ದುಃಖಿತಳು	Suffering
पूर्वं	प्रथमतया	മുമ്പ്	ಮೊದಲು	Before
प्रविशति	प्रवेशनं करोति	പ്രവേശിക്കുന്നു	ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ	Enter
यच्छति	ददाति	നൽകുന്നു	ಕೊಡುತ್ತಾನೆ	Give
विज्ञापनम्	विज्ञप्तिः	അറിയിപ്പ്	ಸೂಚನೆ	Notice
श्वः	श्वः	നാളെ	ನಾಳೆ	Tomorrow
समक्षम्	पुरतः	മുമ്പിൽ	ಎದುರಿನಲ್ಲಿ	Infront of
स्पर्धा	प्रतियोगिता	മത്സരം	ಸ್ಪರ್ಧೆ	Competition
ह्यः	ह्यः	ഇന്നലെ	ನಿನ್ನೆ	Yesterday

धातुरूपाणि

वद् व्यक्तायां वाचि, धातुः परस्मैपदी लोट्

(विधिः, आशीः, प्रार्थना)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषः	वदतु/ वदतात्	वदताम्	वदन्तु
मध्यमपुरुषः	वद/वदतात्	वदतम्	वदत
उत्तमपुरुषः	वदानि	वदाव	वदाम ।

शब्दरूपाणि

आकारान्तः स्त्रीलिंगः लता शब्दः।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	लता	लते	लताः
संबोधन प्रथमा	हे लते !	हे लते !	हे लताः
द्वितीया	लताम्	लते	लताः
तृतीया	लतया	लताभ्याम्	लताभिः
चतुर्थी	लतायै	लताभ्याम्	लताभ्यः
पञ्चमी	लतायाः	लताभ्याम्	लताभ्यः
षष्ठी	लतायाः	लतयोः	लतानाम्
सप्तमी	लतायाम्	लतयोः	लतासु ।

एवम् - शाखा - राधिका - भाषादयः शब्दाः।

किमधिगतम् ?

❖ **पठनप्रवर्तनानि यथाकालं कृतानि चेत् साधुतासूचकचिह्नं (✓) करोतु।**

क्रम संख्या	प्रवर्तनानि	सम्यक् कृतम्	भागिकतया कृतम्	क्लेशनिर्देशः	परिहारबोधनम् (संख्यया सूच्यताम्)*
1.	पाठभागः अवतारितः।				
2.	संभाषणं समुचितेन पदेन पूरितम्।				
3.	संबोधनरूपाणि योजितानि।				
4.	पट्टिका पूरिता।				
5.	चित्राणि निरीक्ष्य प्रश्नानाम् उत्तराणि उक्तानि लिखितानि।				
6.	उचितेन रूपेण पूरितम्।				
7.	वासराणां नामानि उच्चैः पठितानि।				
8.	वासराणां नामानि निवेशितानि।				

* *(१) अध्यापकस्य साहाय्येन (२)सुहृदः साहाय्येन (३) अन्येषां साहाय्येन*

तृतीयः पाठः

सामोदं सम्मिलामः

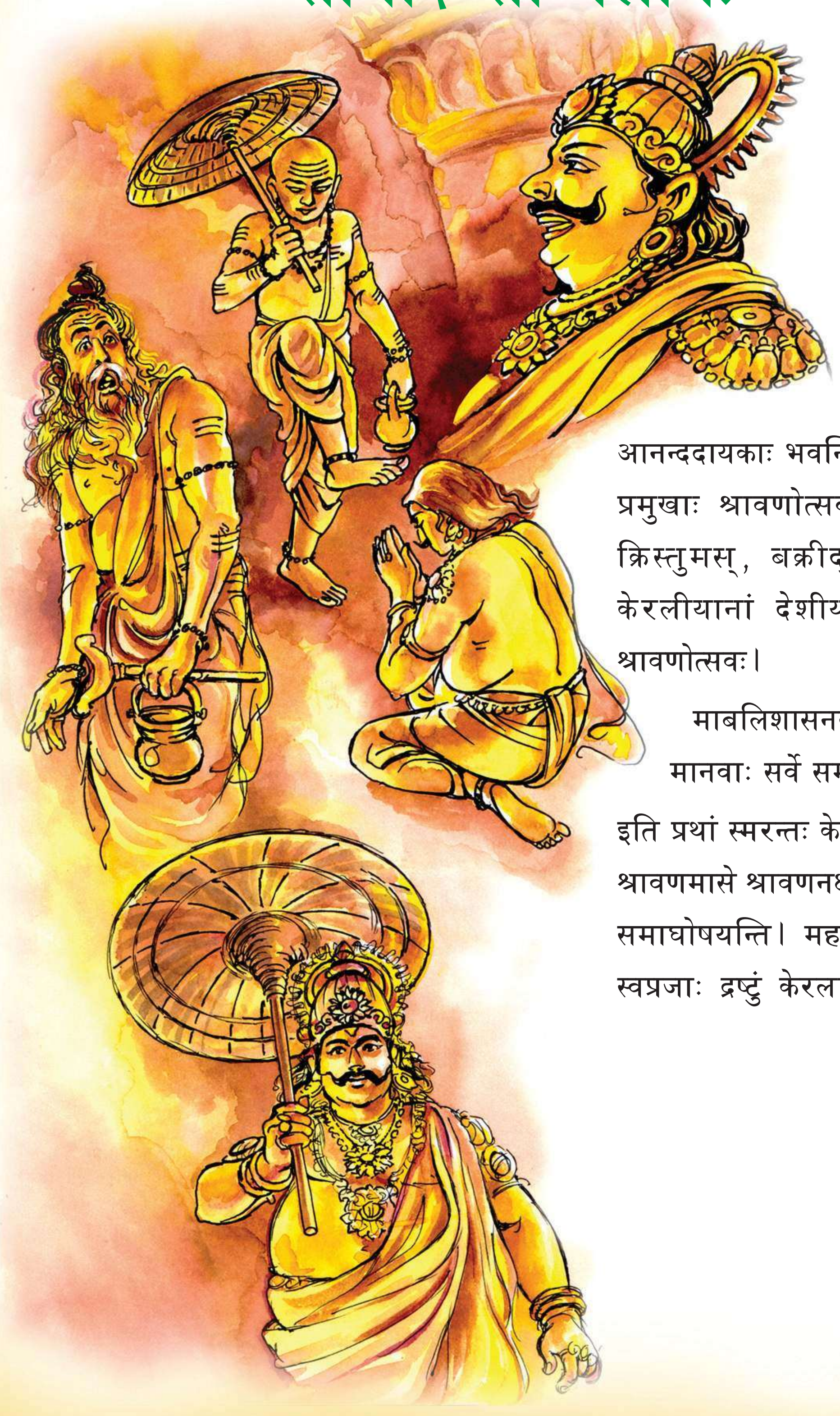

आनन्ददायकाः भवन्ति उत्सवाः। तेषु प्रमुखाः श्रावणोत्सवः, दीपावलिः, क्रिस्तुमस्, बक्रीद् एवमादयः। केरलीयानां देशीयोत्सवः भवति श्रावणोत्सवः।

माबलिशासनकाले देशे
मानवाः सर्वे समाना एव ।

इति प्रथां स्मरन्तः केरलीयाः प्रतिवर्षं श्रावणमासे श्रावणनक्षत्रे इमम् उत्सवं समाघोषयन्ति। महाबलिः प्रतिवर्षं स्वप्रजाः द्रष्टुं केरलानागच्छति इति

ऐतिह्यमस्ति। हस्तनक्षत्रादारभ्य जनाः नानावर्णैः पुष्पैः गृहाङ्कणेषु पुष्पकोष्ठाणि रचयन्ति। श्रावणोत्सवदिने सर्वे नूतनवस्त्राणि धरन्ति। बन्धुजनैः सह सग्धिम् अनुभवन्ति, मोदन्ते च। बालाः श्रावणगीतं गायन्ति। क्रीडाभिः तुष्यन्ति। जनाः नौकाकेलिः, आर्द्रकेलिः, दोलान्दोलनम् इत्यादिभिः विविधाभिः केलिभिः सामोदं समयं यापयन्ति। श्वेतपीतरक्तादिभिः नानावर्णैः पुष्पैः शलभैः च प्रकृतिः अपि मनोहरा भवति।

सर्वकाराः श्रावणोत्सवकार्यक्रमानपि आयोजयन्ति। इमम् उत्सवं समभावनया आबालवृद्धं सर्वेऽपि आघोषयन्ति।

किं करणीयम्

❖ उदाहरणानुसारं पदच्छेदं लिखतु।

इत्यारम्भ : - इति + आरम्भः ।

इत्यादयः - ....

❖ पाठभागात् तृतीयाविभक्तिरूपाणि चित्वा लिखतु।

❖ अधोदत्तनि पदानि पठित्वा वचनानुसारं पट्टिकारूपेण लिखतु ।

सन्ति भवति आघोषयन्ति लिखति गायतः

रचयन्ति धरन्ति गायति आचरति पठति

❖ **नामपदानि क्रियापदानि च विविच्य लिखतु।**

जनाः गायन्ति उत्सवाः भवति दीपावलिः रचयन्ति

धरन्ति प्रकृतिः वस्त्राणि

क्रियापदानि	नामपदानि

अक्षरमाला

स्वराः

अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ए ऐ ओ औ अं अः ।

व्यञ्जनानि

क	ख	ग	घ	ङ
च	छ	ज	झ	ञ
ट	ठ	ड	ढ	ण
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म
	य	र	ल	व
	श	ष	स	ह

स्वरचिह्नानि

अ आ ा इ ि ई ी उ ु ऊ ू ऋ ृ

ॠ ॄ लृ ए े ऐ ै ओ ो

औ ौ अं ं अः ः।

क का कि की कु कू कृ के कै को कौ कं कः ।

स्वरव्यञ्जनयोगः

त् + अ	=	त	त् + आ	=	ता
त् + इ	=	ति	त् + ई	=	ती
त् + उ	=	तु	त् + ऊ	=	तू
त् + ऋ	=	तृ	त् + ऋ	=	तृ
त् + ए	=	ते	त् + औ	=	तौ
त् + ऐ	=	तै	त् + अः	=	तः ।
त् + ओ	=	तो			
त् + अम्	=	तम्			

संयुक्ताक्षराणि

क् + ष = क्ष, त् + र = त्र, ज्+ ञ = ज्ञ, श् +र =श्र ।

अक्षरमालानुसारं शब्दकोशं रचयतु।

उत्सवाः	जनाः	दीपावलिः	नूतनम्
मनोहरम्	ऐतिह्यम्	पर्णम्	भ्रमरः
यानम्	शुकः	वानरः	काकः
लता	हरिणः	गीतम्	इन्दुः
अद्य	सर्वे	एकम्	तिलकम्

❖ **चित्रानुसारं वर्णानां नामानि कोष्ठकात् चित्वा लिखतु ।**

पीतवर्णः	श्वेतवर्णः
हरितवर्णः	श्यामवर्णः
रक्तवर्णः	नीलवर्णः
कपिशवर्णः	

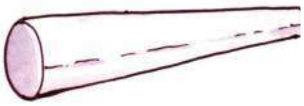
....

....

....

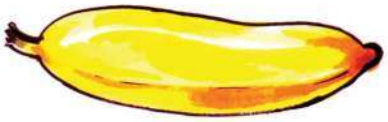
....

....

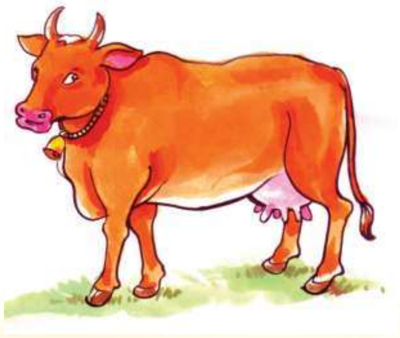
....

....

....

❖ **आशंसापत्रं पठित्वा कोष्ठकात् इष्टतमं वाक्यं चित्वा अन्यत् आशंसापत्रं लिखतु।**

प्रिय मित्र!

श्रावणशुभाशंसाः। मङ्गलानि भवन्तु ।

सस्नेहम्

उमा

१. जन्मदिनाशंसाः।　　२. क्रिस्तुमस् आशंसाः।

३. ईदाशंसाः।　　४. स्वातन्त्र्यदिनाशंसाः।

५. गणतन्त्रदिनाशंसाः।　　६. संस्कृतदिनाशंसाः।

❖ **उचितानि पदानि चित्वा कथां पूरयतु। शीर्षकं लिखतु।**

(केरलान्, जनाः, महाबलिः, वामनरूपः, सन्तुष्टाः, भूमिम्, वामनः, त्रिपादमिताम्, सुतलम्।)

पुरा................ नाम असुरचक्रवर्ती .... अपालयत् । तस्य शासनकाले .... सर्वे अपि .... अभवन् । .... महाविष्णुः महाबलिम् उपगम्य .... भूमिम् अयाचत। महाबलेः प्रार्थनामनुसृत्य .... पादद्वयेन................ स्वर्गञ्च माति स्म। तृतीयपादविन्यासेन वामनः महाबलिं .... अनयत्।

❖ **कोष्ठके दत्तस्य पदस्य उचितं रूपमुपयुज्य पूरयतु।**

उदाः- बालः............ सह आगच्छति। (जनकः)

बालः जनकेन सह आगच्छति।

लता .... सह विद्यालयं गच्छति। (राजेशः)

सुरेशः .... सह क्रीडति। (विनोदः)

❖ **नौकागानमेकं, कक्ष्यायामवतारयतु।**

ओ तित्तित्तारा तित्तित्तै तित्तै तक तै तै तोम्
आगच्छन्तु बाला सर्वे नौकाकेलीदर्शनाय
आरन्मुला प्रदेशं तु गच्छामो वयम् (ओ तित्तित्तारा ....)
नौकाकेली रसकरी नौकागानं शृणुयाम
पश्य पश्य नौकाः सर्वाः गच्छन्ति शीघ्रम्। (ओ तित्तित्तारा ....)
नदीतीरे कोलाहलो जनानां भाषणं तथा
अतिमोदं द्रष्टुं तत्र गच्छामो वयम्। (ओ तित्तित्तारा ....)

अनुबन्धः

शब्दकोशः

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
आघोषयन्ति	आघोषं कुर्वन्ति	ആഘോഷിക്കുന്നു	ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ	Celebrate
आरभ्य	प्रारभ्य	ആരംഭിച്ചിട്ട്	ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ	having started
गृहाङ्गणम्	गृहचत्वरम्	വീട്ടുമുറ്റം	ಮನೆಯಂಗಳ	Courtyard
द्रष्टुम्	दर्शनार्थम्	കാണുവാൻ	ನೋಡಲು	To see
दायकः	दाता	നൽകുന്നവൻ	ಕೊಡುವವನು	Giver
धरन्ति	धरन्ति	ധരിക്കുന്നു	ಧರಿಸುತ್ತಾರೇ	Wear
नूतनम्	नवम्	പുതിയത്	ಹೊಸ	New
नौकाकेलिः	नौकाकेलिः	വള്ളംകളി	ದೋಣಿಯಾಟ	Boatrace
प्रतिवर्षम्	प्रत्यब्दम्	വർഷം തോറും	ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ	Every year
पुष्पकोष्ठम्	पुष्पचित्रम्	പൂക്കളം	ಹೂವಿನರಂಗವಲ್ಲಿ	Pookkalam
पीतम्	पीतवर्णम्	മഞ്ഞനിറം	ಹಳದಿ ಬಣ್ಣ	Yellow
रचयन्ति	निर्मान्ति	രചിക്കുന്നു	ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ	Create
सग्धिः	सहभोजनम्	സദ്യ	ಸಹಭೋಜನ	Feast
सामोदम्	ससन्तोषम्	സന്തോഷത്തോടുകൂടി	ಸಂತೋಷದಿಂದ	joyfully
सम्मिलामः	सम्मिलामः	ഒത്തുചേരുന്നു	ಒಟ್ಟು ಸೇರುತ್ತೇವೆ	we may assemble
शार्दूलकेलिः	व्याघ्रक्रीडा	പുലിക്കളി	ಹುಲಿಯಾಟ	pulikkali
कपिशवर्णः	कपिशवर्णः	തവിട്ടുനിറം	ಪಚ್ಚೇಕೇಪುಬಣ್ಣ್	Brown colour

अधिकवाचनांशः

शकसंवत्सरानुसारं ऋतूनां मासानां च नामानि ।

ऋतूनां नामानि	मासनामानि
वसन्तः	चैत्रः, वैशाखः
ग्रीष्मः	ज्येष्ठः, आषाढः
वर्षाः	श्रावणः, भाद्रपदः
शरद्	आश्विनः, कार्तिका
हेमन्तः	मार्गशीर्षः, पौषः
शिशिरः	माघः, फाल्गुनः

तृतीया विभक्तिरूपाणि -

(पु) बालक - बालकेन - बालकाभ्यां - बालकैः

(न-पु) मित्रम् - मित्रेण - मित्राभ्यां - मित्रैः

(स्त्री) तूलिका - तूलिकया - तूलिकाभ्यां - तूलिकाभिः।

किमधिगतम् ?

❖ पठनप्रवर्तनानि यथाकालं कृतानि चेत् साधुतासूचकचिह्नं (✓) करोतु।

क्रम संख्या	प्रवर्तनानि	सम्यक् कृतम्	भागिकतया कृतम्	क्लेशनिर्देशः	परिहारबोधनम् (संख्यया सूच्यताम्)*
1.	पदच्छेदः कृतः।				
2.	तृतीयाविभक्तिरूपाणां चयनं कृतम्।				
3.	पदानि वचनानुसारं लिखितानि।				
4.	नामपदानां क्रियापदानां च विवेचनं कृत्वा लिखितानि।				
5.	अक्षरमालाक्रमेण शब्दकोशः निर्मितः।				
6.	चित्रानुसारं वर्णानां नामानि लिखितानि।				
7.	आशंसापत्रनिर्माणं कृतम्।				
8.	कथापूरणं कृतम्।				
9.	नौकागानं सतालम् आलपितम्।				

*

(१) अध्यापकस्य साहाय्येन (२)सुहृदः साहाय्येन (३) अन्येषां साहाय्येन

चतुर्थः पाठः

एष धर्मः सनातनः

परोपकाराय फलन्ति वृक्षाः
परोपकाराय वहन्ति नद्यः।
परोपकाराय दुहन्ति गावः
परोपकाराय सतां विभूतयः।।

अन्वयः - वृक्षाः परोपकाराय फलन्ति। नद्यः परोपकाराय वहन्ति। गावः परोपकाराय दुहन्ति। सतां विभूतयः परोपकाराय (भवन्ति)।

आशयः - वृक्षाः परेभ्यः स्वकीयानि फलानि यच्छन्ति। नद्यः स्नानाय पानाय सस्यसेचनाय च प्रवहन्ति। धेनवः अन्येभ्यः क्षीरं यच्छन्ति। एवं सज्जनाः स्वकीयम् ऐश्वर्यं सर्वमपि परार्थं यच्छन्ति।

वृश्चिकस्य विषं पुच्छे

मक्षिकायाश्च मस्तके।

तक्षकस्य विषं दन्ते

सर्वाङ्गे दुर्जनो विषम्।।

पदच्छेदः - मक्षिकायाः + च = मक्षिकायाश्च।

अन्वयः - वृश्चिकस्य विषं पुच्छे (भवति)। मक्षिकायाः मस्तके च। तक्षकस्य विषं दन्ते (भवति)। सर्वाङ्गे दुर्जनः विषं (भवति)।

आशयः - शुककीटस्य लाङ्गूले विषम्। मक्षिकायाः शीर्षे विषं भवति। सर्पस्य तु दन्ते एव भवति विषम्। दुर्जनस्य सर्वेषु अङ्गेषु विषं व्याप्तं भवति। प्राणिनां केवलम् एकस्मिन् एव अङ्गे विषम्। दुर्जनस्य तु सर्वेषु अङ्गेषु विषम्। अतः दुर्जनसंसर्गः सदा उपेक्षणीयः इति सारः।

न चोरहार्यं न च राजहार्यम्
न भ्रातृभाज्यं न च भारकारि।
व्यये कृते वर्धत एव नित्यं
विद्याधनं सर्वधनात् प्रधानम्।।

पदच्छेदः - वर्धते + एव = वर्धत एव।

अन्वयः - विद्याधनं चोरहार्यं न (भवति)। राजहार्यं च न (भवति)। भ्रातृभाज्यं च न (भवति)। भारकारि च न (भवति)। व्यये कृते नित्यं वर्धते एव। (अतः) विद्याधनं सर्वधनात् प्रधानं (भवति)।

आशयः - विद्याधनं चोरैः अपहर्तुं न शक्यते। राजपुरुषैः हर्तुं न शक्यते। सोदरेभ्यः विद्याधनं न विभज्य दातव्यमस्ति। मार्गे भारं न करोति। नित्यम् अन्येभ्यः प्रदाने अपि अधिकाधिकं वर्धते एव न क्षीयते। अतः विद्याधनं सर्वेभ्यः धनेभ्यः प्रमुखं प्रधानं च भवति।

सत्यं ब्रूयात् प्रियं ब्रूयात्

न ब्रूयात् सत्यमप्रियम्।

प्रियञ्च नानृतं ब्रूयात्

एष धर्मः सनातनः।।

पदच्छेदः - प्रियं + च = प्रियञ्च।

न + अनृतम् = नानृतम्

एषः + धर्मः = एष धर्मः।

अन्वयः - सत्यं ब्रूयात्, प्रियं ब्रूयात, अप्रियं सत्यं न ब्रूयात्। प्रियं च अनृतं न ब्रूयात् । एषः सनातनः धर्मः।

आशयः - सर्वैः सदा सत्यं वक्तव्यम्। प्रियं वक्तव्यम्। सत्यमपि अप्रियं न वक्तव्यम्। प्रियं चेदपि असत्यं न वक्तव्यम्। एषः एव सार्वकालिकः धर्मः।

किं करणीयम् ?

- सुभाषितश्लोकान् एकैकशः सङ्घशः च सतालमालपतु।
- सुभाषितेषु विद्यमानानि क्रियापदानि चित्वा लिखतु।
- प्रदत्ते वाक्ये पठित्वा तदाशययुक्तं सुभाषितं लिखतु।
  - नद्यः अन्येभ्यः जलं यच्छन्ति।
  - प्रियं चेदपि असत्यं न वक्तव्यम्।
- श्लोकेभ्यः आप्तवाक्यानि चित्वा लिखतु।
- प्रदत्तानि पदानि विभक्त्यनुसारं वर्गीकरोतु।

(परोपकाराय, सर्वधनात्, नालिकायाः मोचनाय, रोगात्, तस्मात्, रमायै, यानात्)

चतुर्थीविभक्तिः	**पञ्चमीविभक्तिः**
परोपकाराय	सर्वधनात्
....	....
....	....
....	....

● **उदाहृतानुसारं पुरयतु।**

उदा.- वृक्षाः .... फलन्ति। (परोपकारः)

वृक्षाः परोपकाराय फलन्ति।

दीपः.................. भवति। (प्रकाशः)

औषधम् .... भवति। (रोगशमनम्)

उदा.- फलं................. पतति। (वृक्षः)

फलं वृक्षात् पतति।

जनाः................ अवतरन्ति। (यानम्)

.... जलं स्रवति (नालिका)

धीरजः .... स्थूलतरः भवति (विवेकः)

अनुबन्धः

शब्दकोशः

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
अनृतम्	असत्यम्	നുണ	ಅಸತ್ಯ	Lie
अप्रियम्	अनिष्टम्	ഇഷ്ടമല്ലാത്തത്	ಪ್ರಿಯವಲ್ಲದ	Dislike
इदम्	एतत्	ഇത്	ಇದು	This
गावः	धेनवः	പശുക്കൾ	ದನಗಳು	Cows
चोरः	तस्करः	കള്ളൻ	ಚೋರನು	Thief
तक्षकः	सर्पविशेषः	പാമ്പ്	ತಕ್ಷಕನೆಂಬ ಹಾವು	Serpant
दुहन्ति	क्षरन्ति	കറക്കുന്നു	ಹಾಲು ಸುರಿಸುತ್ತವೆ	Milks

नित्यम्	प्रतिदिनम्	ദിവസവും	ಪ್ರತಿದಿನವೂ	Daily
पुच्छम्	लाङ्गूलम्	വാൽ	ಬಾಲ	Tail
फलन्ति	फलन्ति	കായ്ക്കുന്നു	ಹಣ್ಣು ಕೊಡುತ್ತವೆ	bear fruit
ब्रूयात्	वदेत्	പറയണം	ಹೇಳಬೇಕು	Should say
भाज्यम्	विभक्तम्	ഭാഗിക്കപ്പെടേണ്ടത്	ವಿಭಾಗಿಸುವುದು	To be divided
भ्राता	सोदरः	സഹോദരൻ	ಸಹೋದರನು	Brother
मस्तकः	शीर्षम्	തല	ತಲೆ	Head
मक्षिका	विषशूका	കടന്നൽ	ನೊಣ	wasp
वहन्ति	स्रवन्ति	ഒഴുകുന്നു	ಹರಿಯುತ್ತವೆ	Flow
विभूतिः	ऐश्वर्यम्	ഐശ്വര്യം	ಸಂಪತ್ತುಗಳು	prosperity
विषम्	गरलम्	വിഷം	ವಿಷ	Poison
वृश्चिकः	शुककीटः	തേൾ	ಚೇಳು	scorpion
सनातनः	नित्यः	നാശമില്ലാത്തത്	ಶಾಶ್ವತವಾದ	Immortal
सर्वाङ्गम्	प्रत्यङ्गम्	ശരീരം മുഴുവനും	ಇಡೀ ಶರೀರ	Whole of the body

धातुरूपाणि

वह प्रापणे लट् परस्मैपदी (प्रकृते स्यन्दनार्थः)

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु.	वहति	वहतः	वहन्ति
म.पु.	वहसि	वहथः	वहथ
उ.पु.	वहामि	वहावः	वहामः।

एवं भू धातोः लटि रूपाणि।

दुह् प्रपूरणे उभयपदी (परस्मैपदी) लट्

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु.	दोग्धि	दुग्धः	दुहन्ति
म.पु.	दोक्षि	दुग्धः	दुग्ध
उ.पु.	दोह्मि	दुह्वः	दुह्मः।

ब्रूञ् व्यक्तायां वाचि - विधिलिङ्

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र-पु	ब्रूयात्	ब्रूयाताम्	ब्रूयुः
म-पु	ब्रूयाः	ब्रूयातं	ब्रूयात
उ-पु	ब्रूयाम्	ब्रूयाव	ब्रूयाम।

किमधिगतम् ?

❖ **पठनप्रवर्तनानि यथाकालं कृतानि चेत् साधुतासूचकचिह्नं (✓) करोतु।**

क्रम संख्या	प्रवर्तनानि	सम्यक् कृतम्	भागिकतया कृतम्	क्लेशनिर्देशः	परिहारबोधनम् (संख्यया सूच्यताम्)*
1.	सुभाषितं सतालम् आलपितम्।				
2.	क्रियापदानां चयनं कृतम्।				
3.	आशयानुसारं सुभाषितं चित्वा लिखितम्।				
4.	आप्तवाक्यानि चित्वा लिखितानि।				
5.	विभक्त्यनुसारं पट्टिका कृता।				
6.	उदाहृतानुसारं वाक्यानि पूरितानि				

*
(१) अध्यापकस्य साहाय्येन (२)सुहृदः साहाय्येन (३) अन्येषां साहाय्येन

पञ्चमः पाठः

सुन्दरं भवनम्

इदम् अरुणायाः गृहम्। गृहे माता पिता पितामहः पितामही सोदरश्च ससन्तोषं वसन्ति। गृहाङ्कणस्य पार्श्वे आरामः वर्तते। महानसस्य समीपे कूपः च वर्तते। अङ्कणं मल्लिका पाटलम् इत्यादिभिः सुगन्धिभिः पुष्पैः शोभते। गेहस्य पुरतः व्रीहिक्षेत्रं पक्वसस्यैः सुवर्णाभया विलसति। तत्पार्श्वे कापि वापी विद्यते। अतः सेचनाय जलमपि सुलभम्। भवनस्य पृष्ठतः शाकोद्यानमस्ति।

तस्मात् भेण्डः, कारवेलः, कूश्माण्डम् एवमादयः शाकाः सुलभाः एव। शाकोद्यानसमीपे वृष्टिजलसम्भरणी स्थापिता च। आलयस्य दक्षिणतः गोशाला वर्तते। ततः गोमयम् उर्वरकत्वेन उपयुज्यते। तथा जैवमालिन्यसंस्करणाय अपि व्यवस्था कल्पिता। तस्मात् पाकार्थं वातकमपि सुलभमेव। गृहं परितः आम्रपनसकेरादयः बहवः वृक्षाः वर्तन्ते। एवं पुष्पफलवृक्षादिभिः अरुणायाः गृहं शुद्धं सुन्दरं समृद्धं च विराजते।

किं करणीयम् ?

- **पाठभागं पठित्वा स्वकीयं गृहमधिकृत्य पञ्च वाक्यानि लिखतु।**
- **पाठभागात् पुष्पाणां शाकानां च नामानि चित्वा पट्टिकां पुरयतु।**

पुष्पाणि	शाकाः

- चित्रं दृष्ट्वा उदाहरणानुसारं द्वित्राणि वाक्यानि लिखतु।

उदाहरणम् - विद्यालयस्य समीपे क्रीडाङ्कणम् अस्ति।

- **कोष्ठकात् अक्षराणि स्वीकृत्य पदानि रचयतु।**

म	गृ	वा	शा
आ	ल्लि	वृ	पी
पा	म्र	का	हं
ह	लं	ज	क्षः

पदप्रश्नः

- **अधोदत्तानां प्रश्नानाम् उत्तराणि उपयुज्य पदप्रश्नं पूरयतु।**

दक्षिणतः

१. इदमेकं पुष्पम्।

२. इदं धेनूनां गृहम्।

३. अस्मत् शब्दस्य षष्ठी एकवचने रूपम्।

४. भवनम् इत्यर्थकं पदं किम्?

म[1]		का	अ[5]
के[6]	गो[2]		
	[3]	म	बु
		गृ[4]	

अधः

२. इदमेकम् उर्वरकम्।

५. एकः शाकः।

६. इदं व्रीहीणां क्षेत्रम्।

- **उदाहरणानुसारं पदानां षष्ठीविभक्तिरूपाणि लिखतु।**

पदम्	षष्ठीविभक्तिः
गृहम्	गृहस्य
उद्यानम्	
नगरम्	
विद्यालयः	विद्यालयस्य
वृक्षः	
बालकः	
उमा	उमायाः
बालिका	
गोशाला	

- पदसूर्यस्य साह्येन बन्धुवाचकशब्दान् उपयुज्य वाक्यानि रचयतु।

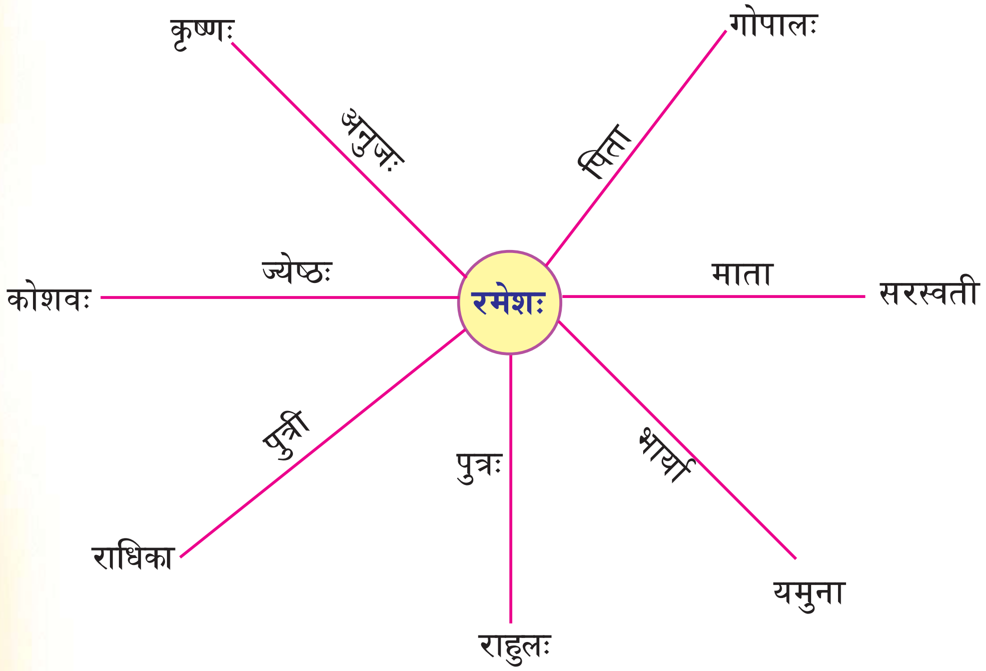

उदाः १. रमेशस्य पिता गोपालः भवति।

२. रमेशः गोपालस्य पुत्रः भवति।

अनुबन्धः

शब्दकोशः

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
अङ्कणम्	चत्वरम्	മുറ്റം	ಅಂಗಳ	Courtyard
आरामः	उद्यानम्	പൂന്തോട്ടം	ಹೂದೋಟ	garden
उर्वरकम्	उर्वरकम्	വളം	ಗೊಬ್ಬರ	manure
कूपः	अन्धुः	കിണർ	ಬಾವಿ	well
गृहम्	भवनम्	വീട്	ಮನೆ	House
गोमयम्	गोपुरीषः	ചാണകം	ಸಗಣಿ	Cowdung
गोशाला	गोष्ठम्	പശുത്തൊഴുത്ത്	ಹಟ್ಟಿ	Cattle shed
जलम्	सलिलम्	വെള്ളം	ನೀರು	Water
पाकवातकम्	पचनाय वातकम्	പാചകവാതകം	ಅಡುಗೆ ಅನಿಲ	Cooking Gas

पिता	तातः	അച്ഛൻ	ತಂದೆ	Father
पितामहः	पितुः पिता	അച്ഛന്റെ അച്ഛൻ	ಅಜ್ಜ(ತಂದೆಯ ತಂದೆ)	Grandfather
पितामही	पितुः माता	അച്ഛന്റെ അമ്മ	ಅಜ್ಜಿ(ತಂದೆಯ ತಾಯಿ)	Grandmother
पुष्पैः	कुसुमैः	പൂക്കളാൽ	ಹೂವುಗಳಿಂದ	by flowers
पुष्पवाटिका	पुष्पोद्यानम्	പൂന്തോട്ടം	ಹೂದೋಟ	Garden
मम	मे	എന്റെ	ನನ್ನ	Mine
महानसे	पाकगृहे	അടുക്കളയിൽ	ಅಡುಗೆಮನೆಯಲ್ಲಿ	In the kitchen
माता	जननी	അമ്മ	ತಾಯಿ	Mother
वापी	तटाकः	കുളം	ಕೊಳ	pond
वृष्टिजलसंभरणी	वर्षाजलसंभरणी	മഴവെള്ള സംഭരണി	ಮಳೆನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಾಹಕ	rain Water harvesting unit
व्रीहिक्षेत्रम्	केदारः	നെൽവയൽ	ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆ	rice Field
शाकोद्यानम्	शाकानाम् उद्यानम्	പച്ചക്കറിത്തോട്ടം	ತರಕಾರಿ ತೋಟ	Vegetable garden
शुद्धम्	स्वच्छम्	ശുദ്ധമായത്	ಶುದ್ಧವಾದ	Pure

शब्दरूपाणि

ईकारान्तः स्त्रीलिङ्गः नदी शब्दः

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्रथमा	नदी	नद्यौ	नद्यः
सं- प्रथमा	हे नदि!	हे नद्यौ!	हे नद्यः!
द्वितीया	नदीम्	नद्यौ	नदीः
तृतीया	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः
चतुर्थी	नद्यै	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
पञ्चमी	नद्याः	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
षष्ठी	नद्याः	नद्योः	नदीनाम्
सप्तमी	नद्याम्	नद्योः	नदीषु।

एवं पुत्री - सोदरी - लेखनी , सरस्वती, मातुलानी इत्यादयः शब्दाः।

धातुरूपाणि

शुभ दीप्तौ लट् (वर्तमाने) आत्मनेपदी।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु.	शोभते	शोभेते	शोभन्ते।
म.पु.	शोभसे	शोभेथे	शोभध्वे।
उ.पु.	शोभे	शोभावहे	शोभामहे।

एवं वदि (वन्द्) धातोः लटि रूपाणि वदतु।

किमधिगतम् ?

❖ **पठनप्रवर्तनानि यथाकालं कृतानि चेत् साधुतासूचकचिह्नं (✓) करोतु।**

क्रम संख्या	प्रवर्तनानि	सम्यक् कृतम्	भागिकतया कृतम्	क्लेशनिर्देशः	परिहारबोधनम् (संख्यया सूच्यताम्)*
1.	गृहमधिकृत्य पञ्चवाक्यानि लिखितानि।				
2.	पुष्पाणां शाकानां नामभिः पट्टिका पूरिता।				
3.	चित्रं दृष्ट्वा वाक्यानि रचितानि।				
4.	कोष्ठकात् अक्षराणि स्वीकृत्य पदानि रचितानि।				
5.	पदप्रश्नः पूरितः।				
6.	पदानां षष्ठीविभक्तिरूपाणि लिखितानि।				
7.	पदसूर्यसाहाय्येन वाक्यानि रचितानि।				

*

| *(१) अध्यापकस्य साहाय्येन (२)सुहृदः साहाय्येन (३) अन्येषां साहाय्येन*

षष्ठः पाठः।

धर्मनिष्ठो युधिष्ठिरः

पाण्डवानां वनवासकालः। कस्मिंश्चित् ब्राह्मणगृहे तेषां वासः। मृगेण ब्राह्मणस्य अग्निमन्थनदण्डः अपहृतः। तदानयनाय प्रस्थिताः पाण्डवाः मृगमदृष्ट्वा श्रान्ताः। ते पिपासाकुलाः जाताः। युधिष्ठिरः भ्रातृषु एकैकमपि जलमानेतुं प्रेषितवान्। परन्तु सोदराः न प्रतिनिवृत्ताः। तदा-

तदा जलपानाय सः अवतरति ।

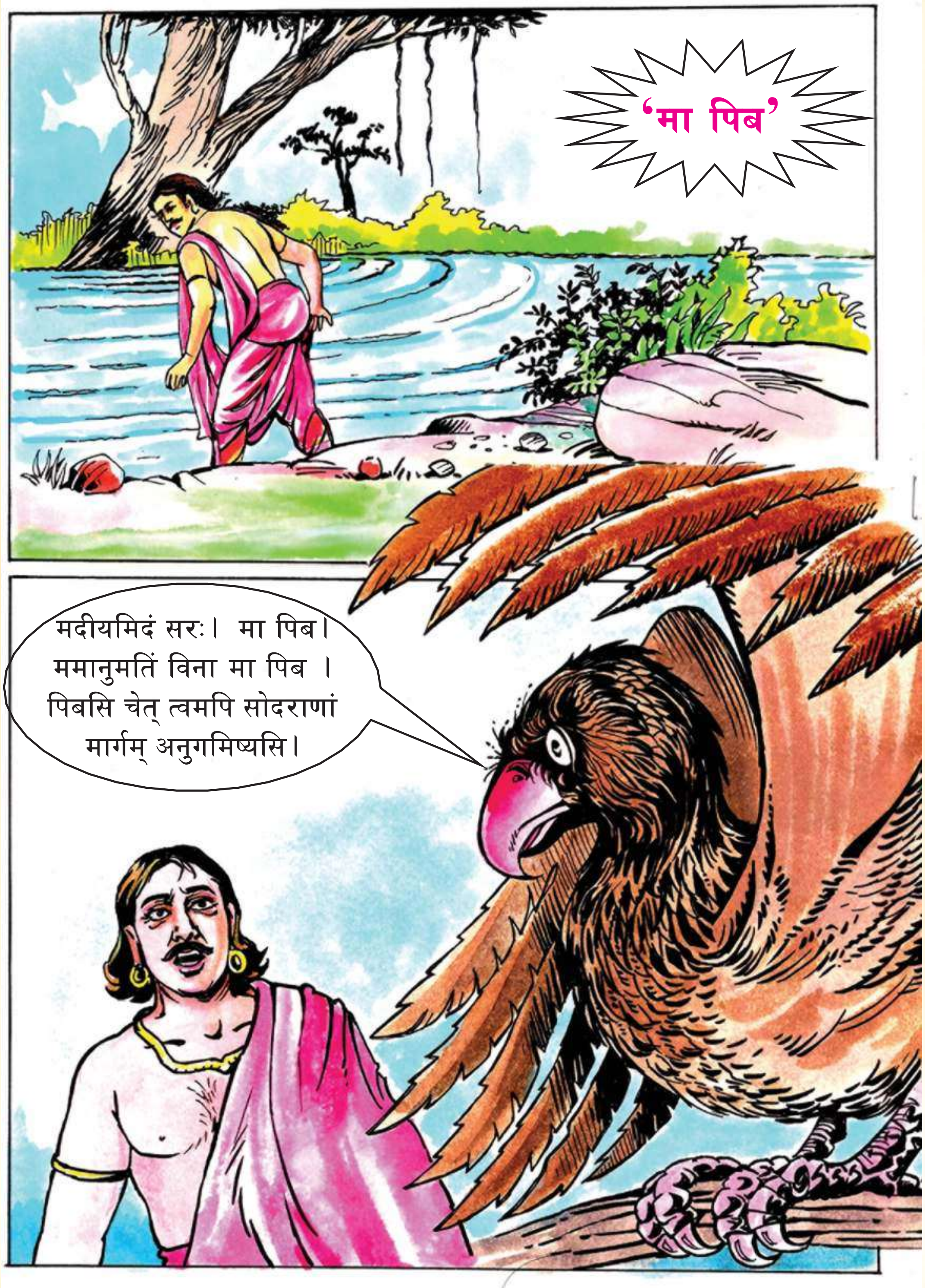

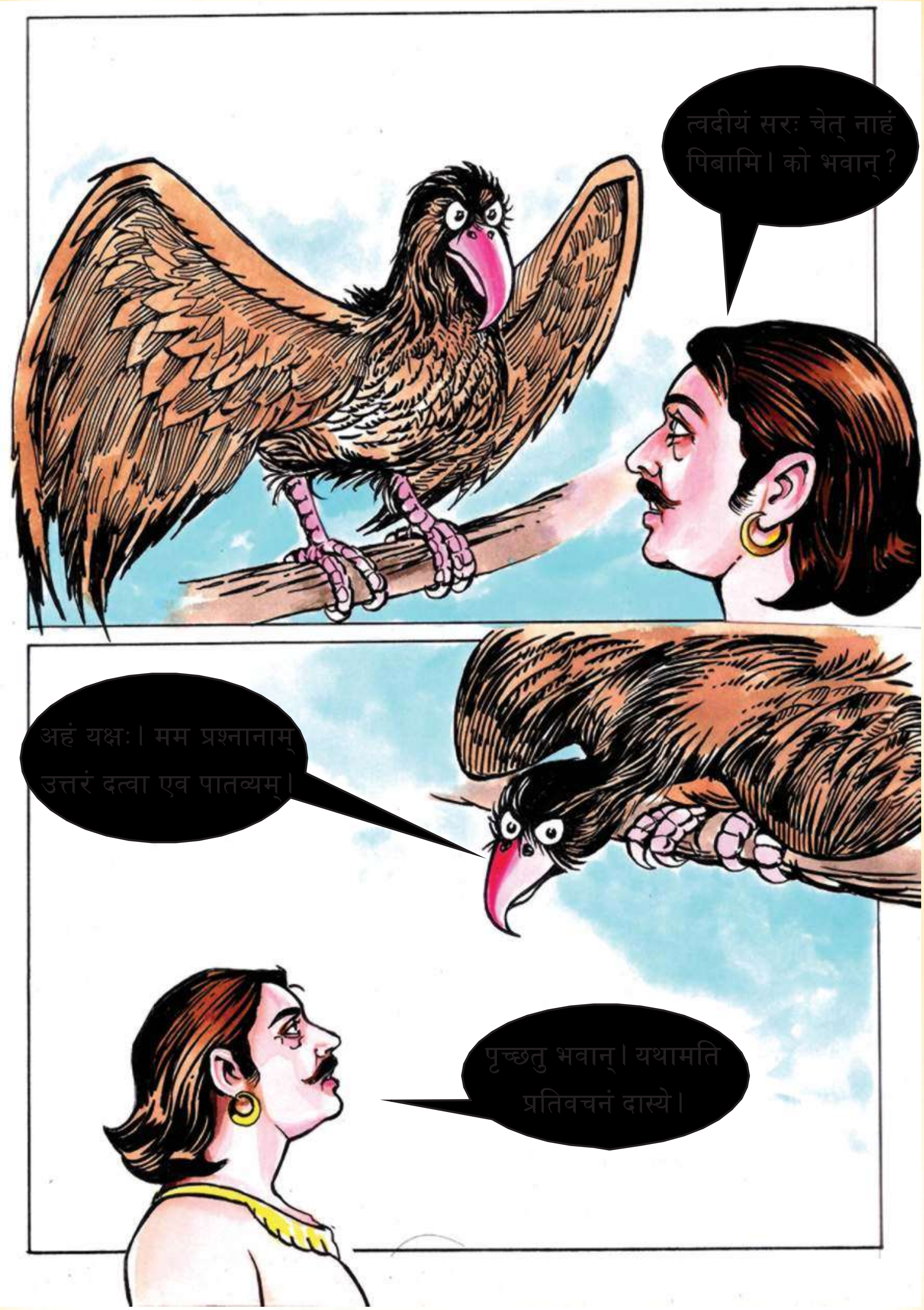
त्वदीयं सरः चेत् नाहं पिबामि। को भवान्?
अहं यक्षः। मम प्रश्नानाम् उत्तरं दत्वा एव पातव्यम्।
पृच्छतु भवान्। यथामति प्रतिवचनं दास्ये।

यक्षः प्रहेलिकाप्रायान् कांश्चन प्रश्नान् पृच्छति। केचन प्रश्नाः-

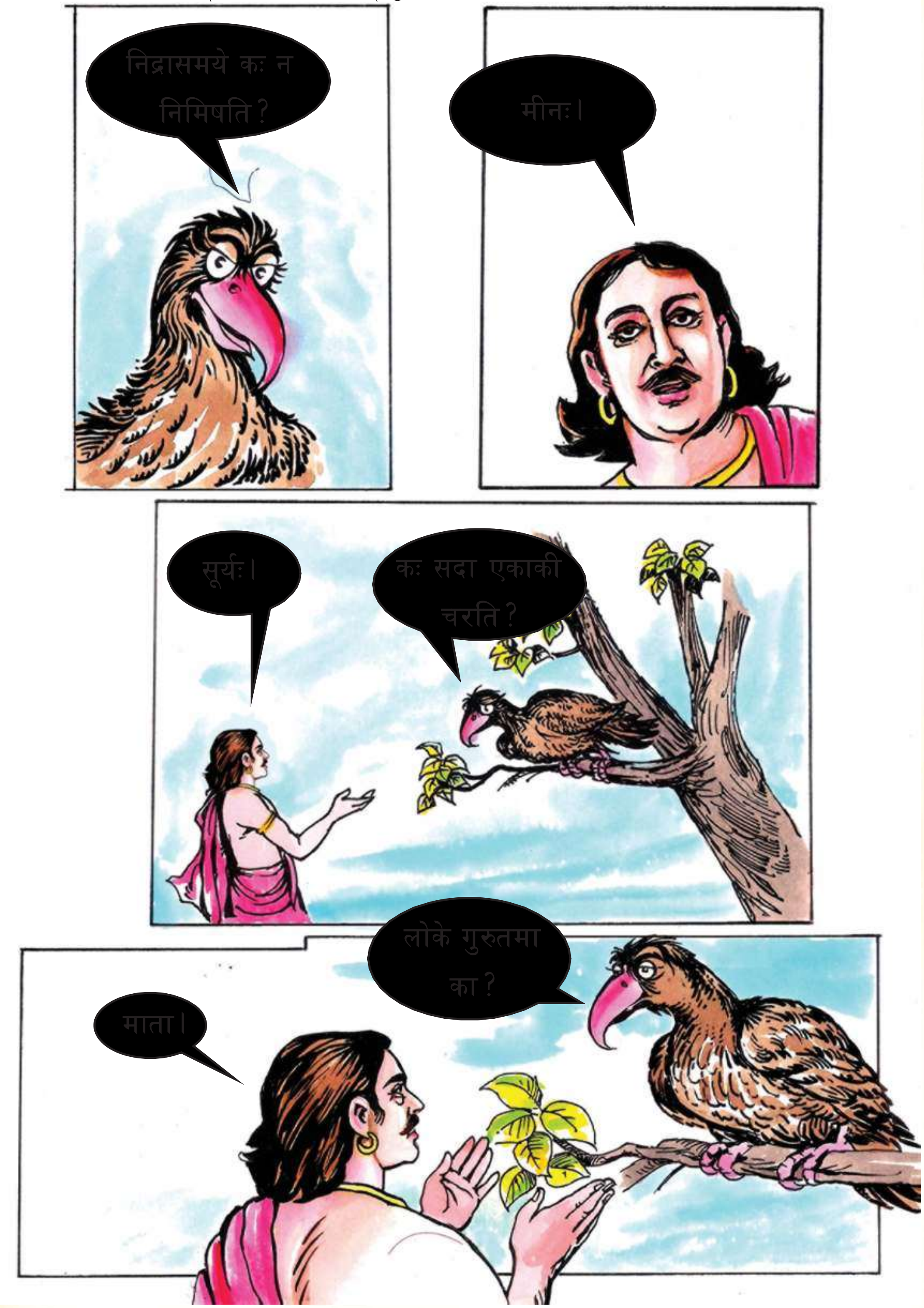

वत्स! तव एतादृशैः उत्तरैः प्रीतोऽस्मि। कमप्येकं सोदरं सजीवं करिष्यामि। पृच्छ।
नकुलो यक्ष! जीवतु ।
कुतो न भीमः? न अर्जुनः?
मया कुन्ती सपुत्रा। अतः मम माता माद्री अपि सपुत्रा भवेत्।
यथा कुन्ती तथा माद्री विशेषो नास्ति मे तयोः।

किम् करणीयम् ?

- **चित्रकथां पठित्वा सम्भाषणरूपेण कक्ष्यायाम् अवतारयतु।**
- **उदाहरणानुसारम् अधोदत्तानां पदच्छेदं लिखतु।**

समयोऽतीत : - समयः + अतीतः

श्रान्तोऽहम् -

प्रीतोऽस्मि -

- **कोष्ठकात् सप्तमीविभक्तिरूपाणि विविच्य लिखतु।**

(जले, बालाय, गजे, वृक्षात्, रामे, सिंहः)

- **भूतकालवर्तमानकालभाविकालक्रियापदानि पट्टिकारूपेण पाठभागात् विविच्य लिखतु।**

भूतकालः	वर्तमानकालः	भाविकालः

- **उचितं पदं चित्वा प्रश्नान् पूरयतु।**

(कः, कति, कुत्र, किम्, किमर्थम्, कुतः)

१. चित्रे .... पुरुषाः सन्ति ?

२. नकुलः .... गच्छति ?

३. युधिष्ठिरः .... अपश्यत् ?

४. .... सदा एकाकी चरति ?

५. युधिष्ठिरः.................. नकुलो जीवतु इत्यवदत् ?

- पाठभागं कक्ष्यायां कथारूपेण अवतारयतु।

अनुबन्धः

शब्दकोशः

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
अनादृतम्	न बहुमतम्	ആദരിച്ചില്ല	ಆದರಿಸಲ್ಪಡದ	un honoured
गुरुतमा	गरिष्ठा	ശ്രേഷ്ഠയായ	ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ	greatest
नूनम्(अव्ययम्)	निश्चितम्	തീർച്ചയായും	ಖಂಡಿತವಾಗಿ	of course
निमिषति	निमेषं करोति	ഇമ ചിമ്മുക	ಕಣ್ಣು ಮಿಟುಕಿಸುತ್ತಾನೆ	blink the eyes
पिपासा	तृषा	ദാഹം	ಬಾಯಾರಿಕೆ	thirst
पिबति	पानम् करोति	കുടിക്കുന്നു	ಕುಡಿಯುತ್ತಾನೆ/ಳೆ/ದೆ	Drink
सजीवम्	जीवेन सह वर्तते	ജീവനോടെ	ಸಜೀವವಾಗ	alive
हताः	मारिताः	കൊല്ലപ്പെട്ടു	ಕೋಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟರು	got killed
श्रान्तः	क्षीणः	ക്ഷീണിച്ചവൻ	ಬಳಲಿದವನು	tired
शृणोमि	आकर्णयामि	കേൾക്കുന്നു	ಕೇಳುತ್ತೇನೆ	hear

धातुरूपाणि

पा पाने परस्मैपदी लट्

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु	पिबति	पिबतः	पिबन्ति
म.पु	पिबसि	पिबथः	पिबथ
उ.पु	पिबामि	पिबावः	पिबामः

भू सत्तायां परस्मैपदी लृट्

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु.	भविष्यति	भविष्यतः	भविष्यन्ति
म.पु.	भविष्यसि	भविष्यथः	भविष्यथ
उ.पु.	भविष्यामि	भविष्यावः	भविष्यामः।

किमधिगतम् ?

❖ **पठनप्रवर्तनानि यथाकालं कृतानि चेत् साधुतासूचकचिह्नं (✓) करोतु।**

क्रम संख्या	प्रवर्तनानि	सम्यक् कृतम्	भागिकतया कृतम्	क्लेशनिर्देशः	परिहारबोधनम् (संख्यया सूच्यताम्)*
1.	चित्रकथा सम्भाषणरूपेण अवतारिता।				
2.	उदाहरणानुसारं पदच्छेदः कृतः।				
3.	सप्तमीविभक्तेः पदानि विविच्य लिखितानि।				
4.	क्रियापदानां पट्टिका कृता।				
5.	प्रश्नवाचकपदानि उपयुज्य वाक्यानि पूरितानि।				
6.	कथारूपेण अवतारिता।				

*

(१) अध्यापकस्य साहाय्येन (२)सुहृदः साहाय्येन (३) अन्येषां साहाय्येन

सप्तमः पाठः

संस्कृतं लोकरञ्जकम्

जयतु भारतं विश्वमोहनम्
नमतु सादरं भारताम्बिकाम्।
भजतु संस्कृतं वेदमातरम्
पठतु संस्कृतं लोकरञ्जकम्।।

सदुपदिश्यते मातृवत् सदा
हितकरीं दिशं दिशति संस्कृतम्।
पठतु संस्कृतं ज्ञानलब्धये
विनयमाप्नुयात् विश्वभाषया।।

मुत्तलपुरं मोहनदासः

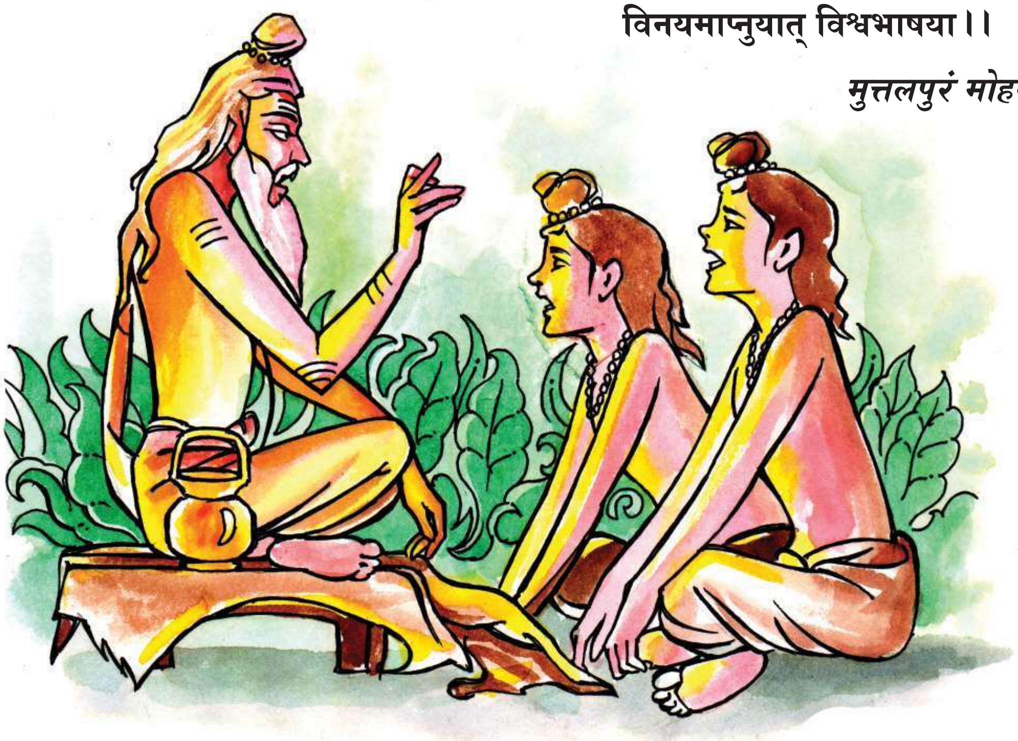

किं करणीयम् ?

- **गीतं सतालम् एकैकशः संघशः च आलपतु।**
- **गानस्य पादान् यथोचितं योजयतु।**

क	ख
जयतु भारतं ____________	लोकरञ्जकम् ।
नमतु सादरं ____________	विश्वमोहनम् ।
भजतु संस्कृतं ____________	भारताम्बिकाम्।
पठतु संस्कृतं ____________	वेदमातरम्।

- **भारतम् इत्यस्य स्थाने संस्कृतम् इति योजयित्वा कवितां पुनः पठतु लिखतु च।**

जयतु ____________ विश्वमोहनम्।

नमतु सादरं ____________ म्बिकाम्।

अनुबन्धः

शब्दकोशः

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
भजतु	भजनं करोतु/सेवताम्	ഭജിയ്ക്കൂ	ಸೇವಿಸಿರಿ	serve
मोहनम्	मनोहरम्	മനോഹരമായ	ಮನೋಹರವಾದ	Beautiful
लब्धये	प्राप्तये	നേടുവാനായി	ಪಡೆಯಲು	To achieve
रञ्जकम्	आह्लाददायकम्	ആഹ്ലാദം തരുന്ന	ಸಂತೋಷವನ್ನು ಕೊಡುವ	pleasure giving
विनयः	नम्रता	താഴ്മ	ನಮ್ರತೆ	humble
विश्वभाषा	लोकभाषा	ലോകഭാഷ	ವಿಶ್ವಭಾಷೆ	Universal language
दिशति	सूचयति	സൂചിപ്പിക്കുന്നു	ದಾರಿತೋರಿಸುತ್ತದೆ	Directs
दिशम्	आशाम्	ദിക്കിനെ	ದಿಕ್ಕನ್ನು	of the direction
सत्	उत्तमः	നല്ലത്	ಒಳ್ಳೆಯ	Good

धातुरूपाणि

भज सेवायाम् (उभयपदी)परस्मैपदी लोट्

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र. पु	भजतु/भजतात्	भजताम्	भजन्तु
म. पु	भज/भजतात्	भजतम्	भजत
उ.पु	भजानि	भजाव	भजाम।

किमधिगतम् ?

❖ **पठनप्रवर्तनानि यथाकालं कृतानि चेत् साधुतासूचकचिह्नं (✔) करोतु।**

क्रम संख्या	प्रवर्तनानि	सम्यक् कृतम्	भागिकतया कृतम्	क्लेशनिर्देशः	परिहारबोधनम् (संख्यया सूच्यताम्)*
1.	कविता सतालम् आलपिता ।				
2.	गानस्य पादाः यथोचितं योजिताः।				
3.	निर्देशानुसारं कविता लिखिता।				

*
(१) अध्यापकस्य साहाय्येन (२)सुहृदः साहाय्येन (३) अन्येषां साहाय्येन

अष्टमः पाठः

अकृत्यं नैव कर्तव्यम्

(महात्मना विष्णुशर्मणा विरचितात् 'पञ्चतन्त्रात्' स्वीकृता कथा)

कस्मिंश्चिद् वने सिंहपरिवारो वसति स्म। सिंही प्रसवानन्तरं शिशुं परिपालयन्ती गुहायां शेते स्म। सिंहः प्रतिदिनं मृगान् हत्वा आनयत्। एकस्मिन् दिने सः कमपि मृगं न अलभत।

निराशो भूत्वा प्रतिनिवर्त्तमानः सः मार्गमध्ये एकं शृगालशाबकम् अपश्यत्। तं सजीवमानीय भार्याम् अवदत् - "प्राणापायेऽपि नारीं ब्रह्मचारिणं सन्यासिनं बालं च न हन्यात्" इत्यतः अस्य

वधं न करोमि। सिंहस्य वचनं श्रुत्वा सिंही अवदत् - "प्रभो! एवं चेत् अहम् इमं पालयामि" इति।

द्विपुत्रसहिता सिंही शृगालशिशुं स्वपुत्रमिव स्वस्तन्येन पोषयितुं निश्चिनोति। एवं सिंहपुत्रैः साकं शृगालोऽपि ससुखमवसत्।

"अकृत्यं नैव कर्तव्यं प्राणत्यागेऽपि संस्थिते।
न च कृत्यं परित्याज्यं धर्म एषस्सनातनः।।"

अन्वयः - *प्राणत्यागे संस्थिते अपि अकृत्यं न एव कर्तव्यम्। कृत्यं च न परित्याज्यं, (यतः) धर्म एषः सनातनः।*

सारांशः - *जीवनाशे सम्प्राप्ते अपि अयोग्यं कर्म न कर्तव्यम्।योग्यकर्म न उपेक्षणीयम्। यतः एष धर्मः एव सनातनः।*

किं करणीयम् ?

- **कथां पठित्वा भावानुसारम् अवतारयतु।**

- **अधो दत्तेभ्यः पदेभ्यः लट् लङ् रूपाणि च विविच्य पट्टिकारूपेण लिखतु -**

(अवदत्, वसति, अवसत्, पश्यति, अनयत्, करोमि, वदति, अपश्यत्, नयति, अकरोत्)

लट् (वर्तमाने)	लङ् (भूते)
वसति	अवसत्

- **अधिकवाचनांशं पठित्वा पट्टिकां पूरयतु।**

(परिपाल्य, भूत्वा, परिपालयितुम्, आनीय, श्रुत्वा. दत्त्वा)

क्त्वान्तमव्ययम्	ल्यबन्तमव्ययम्	तुमुन्नन्तमव्ययम्
हत्वा	आनीय	पोषयितुम्

- **कथास्तम्भान् क्रमीकरोतु।**

❖ एकस्मिन् दिने सः कमपि मृगं न अलभत।

❖ सिंहस्य वचनं श्रुत्वा सिंही अवदत् - "प्रभो एवं चेत् अहम् इमं पालयामि" इति।

❖ कस्मिंश्चिद् वने सिंहपरिवारो वसति स्म।

❖ शृगालशिशुं स्तन्यं दत्वा स्वपुत्रमिव परिपालयितुं निश्चिनोति।

❖ सिंही प्रसवानन्तरं शिशुं परिपालयन्ती गुहायां शेते।

- यथोचितं योजयतु।

शृगालशावकं	-	परिपालयामि
गुहायां	-	न योग्यम्
वधं	-	वसति
अहं	-	पालयति।

अनुबन्धः

शब्दकोशः

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
अवदत्	अवोचत्	പറഞ്ഞു	ಹೇಳಿದನು/ಳು/ಟು	told
अवसत्	वसति स्म	വസിച്ചിരുന്നു	ವಾಸಿಸಿದನು/ಳು/ತು	lived
आनयत्	आहरत्	കൊണ്ടുവന്നു	ತಂದಿತು	brought
आनीय	आहृत्य	കൊണ്ടുവന്നിട്ട്	ತಂದು	having brought
इमम्	एनम्	ഇവനെ	ಇವನನ್ನು/ಇದನ್ನು	him
एवम्	इत्थम्	ഇപ്രകാരം	ಈ ರೀತಿ	thus
कस्मिंश्चित्	कुत्रचित्	ഏതോ ഒരു	ಒಂದಾನೊಂದು	any one
चेत्	तर्हि	എങ്കിൽ	ಹಾಗಾದರೆ	though
नारी	स्त्री	വനിത	ಸ್ತ್ರೀ	women
परिपालयन्ती	संरक्षन्ती	വളർത്തുന്നവൾ	ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ	having nourished
परिवारः	कुटुम्बम्	കുടുംബം	ಕುಟುಂಬ	family
पश्यति	ईक्षते	കാണുന്നു	ನೋಡುತ್ತಾನೆ/ಳೆ/ದ	see
प्रतिनिवर्त्तमानः	प्रत्यागच्छन्	തിരിച്ചുവരുന്നവൻ	ಹಿಂತಿರುಗಿದವನು	one who has returned
प्राणापाये	जीवनाशे	ജീവനാശത്തിൽ	ಪ್ರಾಣಾಪಾಯದಲ್ಲಿ	at death
शावकः	शिशुः	കുഞ്ഞ്	ಮರಿ	child

शेते	संविशति	കിടക്കുന്നു	ಮಲಗುತ್ತದೆ	lays
श्रुत्वा	निशम्य	കേട്ടിട്ട്	ಕೇಳಿ	having heard
शृगालः	जम्बुकः	കുറുക്കൻ	ನರಿ	fox
स्तनः	पयोधरः	മുല	ಮೊಲೆ	breast
स्तन्यम्	स्तनक्षीरम्	മുലപ്പാൽ	ಮೊಲೆ ಹಾಲು	breast milk
साकम्	सहितम्	ഒപ്പം/കൂടെ	ಜೊತೆಗೆ	with
हत्वा	मारयित्वा	കൊന്നിട്ട്	ಕೊಂದು	having killed

- **अधिकवाचनांशः**

परिपालयन्ती - संरक्षन्ती । - माता पुत्रान् परिपालयन्ती जीवति।

आनीय - आहृत्य (ल्यबन्तमव्ययम्) - माता जलमानीय स्नाति।

हत्वा - मारयित्वा (क्त्वान्तमव्ययम्) - मृगराजः मृगान् हत्वा आहरति।

श्रुत्वा - आकर्ण्य (क्त्वान्तमव्ययम्) - बालिका गानं श्रुत्वा नृत्यति।

परिपालयितुम् - रक्षितुम् (तुमुन्नन्तमव्ययम्) - बालाः वृक्षान् परिपालयितुम् इच्छन्ति।

अमरकोशः

सिंहः - सिंहो मृगेन्द्रः पञ्चास्यो हर्यक्षः केसरी हरिः।

शृगालः - शृगालवञ्चुकक्रोष्टुफेरुफेरवजम्बुकाः।

अव्ययम्

सदृशं त्रिषु लिङ्गेषु सर्वासु च विभक्तिषु।
वचनेषु च सर्वेषु यन्न व्येति तदव्ययम्।।

शब्दरूपाणि

अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः वन शब्दः।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्रथमा	वनम्	वने	वनानि
सं. प्र.	हे वन!	हे वने!	हे वनानि!
द्वितीया	वनम्	वने	वनानि
तृतीया	वनेन	वनाभ्याम्	वनैः
चतुर्थी	वनाय	वनाभ्याम्	वनेभ्यः
पञ्चमी	वनात्	वनाभ्याम्	वनेभ्यः
षष्ठी	वनस्य	वनयोः	वनानाम्
सप्तमी	वने	वनयोः	वनेषु।

धातुरूपाणि

वस् निवासे परस्मैपदी लट्।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु	वसति	वसतः	वसन्ति
म.पु	वससि	वसथः	वसथ
उ.पु	वसामि	वसावः	वसामः।

किमधिगतम् ?

❖ **पठनप्रवर्तनानि यथाकालं कृतानि चेत् साधुतासूचकचिह्नं (✓) करोतु।**

क्रम संख्या	प्रवर्तनानि	सम्यक् कृतम्	भागिकतया कृतम्	क्लेशनिर्देशः	परिहारबोधनम् (संख्यया सूच्यताम्)*
1.	भावानुसारं कथाम् अवतारिता।				
2.	पट्टिकापूरणं कृतम् (लट्-लङ् च)।				
3.	अव्ययानां पट्टिका कृता।				
4.	कथास्तम्भाः क्रमीकृताः।				
5.	यथोचितं योजितः।				

*
(१) अध्यापकस्य साहाय्येन (२)सुहृदः साहाय्येन (३) अन्येषां साहाय्येन

नवमः पाठः

गीतामृतम्

अन्नात् भवन्ति भूतानि
पर्जन्यादन्नसम्भवः।
यज्ञाद् भवति पर्जन्यो
यज्ञः कर्मसमुद्भवः।।

पदच्छेदः - पर्जन्यादन्नसम्भवः - पर्जन्यात् + अन्नसम्भवः।
पर्जन्यो यज्ञः- पर्जन्यः+ यज्ञः।

अन्वयः - अन्नात् भूतानि भवन्ति। पर्जन्यात् अन्नसम्भवः (भवति)। यज्ञात् पर्जन्यः भवति। यज्ञः कर्मसमुद्भवः (भवति)।

सारांशः - यागकर्मणा (यज्ञहोमादिकर्मणा) मेघः जायते। ततः वृष्टिः भवति। वर्षेण वृक्षलतादयः जायन्ते। वृक्षलतादीनां साह्येन सर्वे चराचराः जायन्ते वर्धन्ते च। अतः यथासमयं कर्मणाम् अनुष्ठानेन जीविनां रक्षको भव इत्याशयः।

जातस्य हि ध्रुवो मृत्युः

ध्रुवं जन्म मृतस्य च।

तस्मादपरिहार्येऽर्थे

न त्वं शोचितुमर्हसि।।

पदच्छेदः - तस्मादपरिहार्येऽर्थे - तस्मात् + अपरिहार्ये + अर्थे।

ध्रुवो मृत्युः - ध्रुवः + मृत्युः।

अन्वयः - जातस्य मृत्युः ध्रुवः हि। मृतस्य जन्म च ध्रुवम् । तस्मात् अपरिहार्ये अर्थे त्वं शोचितुं न अर्हसि।

सारांशः - जातस्य प्राणिनः मरणं सुनिश्चितम् एव। मृतस्य पुनर्जननं च सुनिश्चितम् । तस्मात् जनिमरणे परिहर्तुम् अशक्ये । अतः तस्मिन् विषये शोको न कर्तव्यः इत्याशयः।

यद्यदाचरति श्रेष्ठ-

स्तत्तदेवेतरो जनः।

स यत्प्रमाणं कुरुते

लोकस्तदनुवर्तते।।

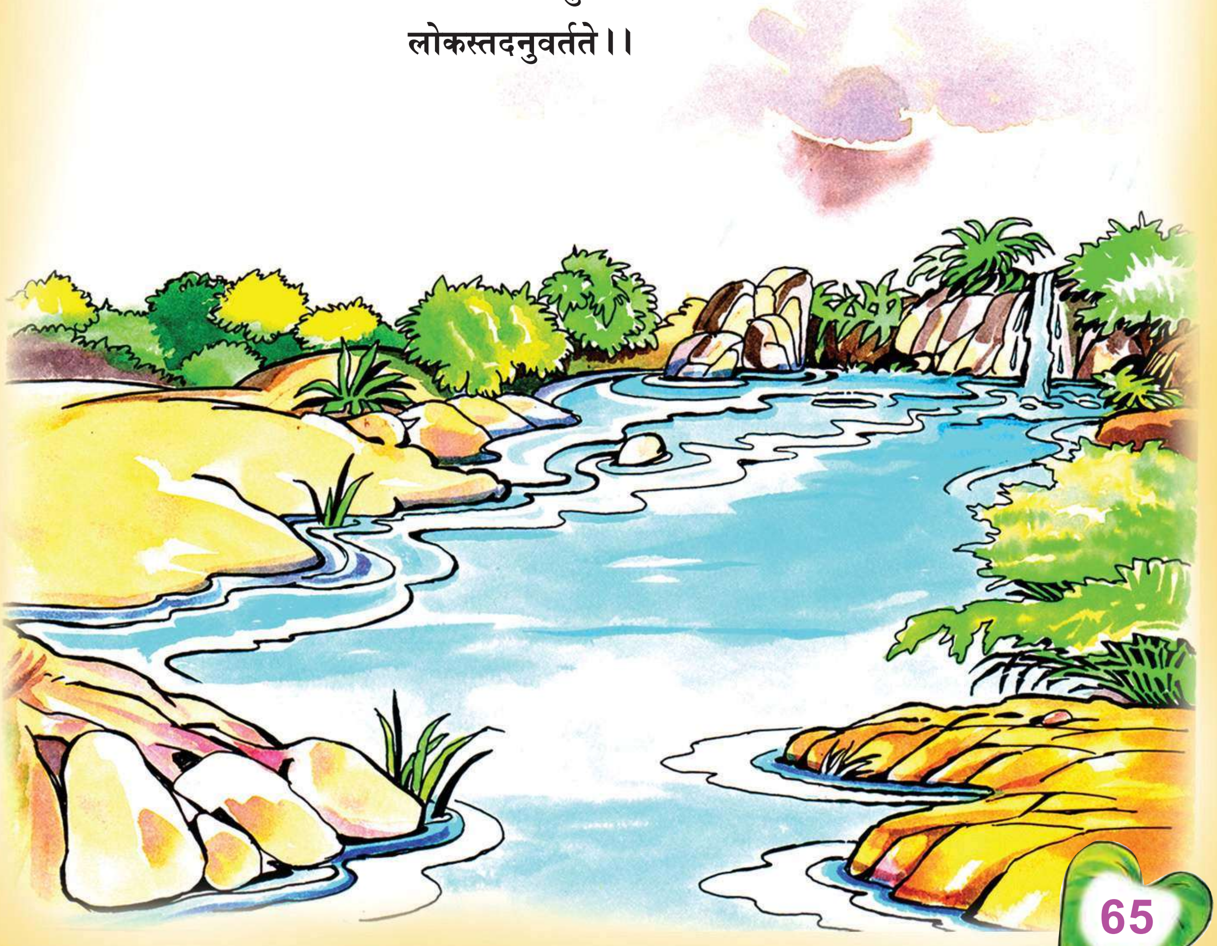

पदच्छेदः -

यद्यदाचरति	-	यत् + यत् + आचरति।
श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो जनः	-	श्रेष्ठः + तत् + तत् + एव + इतरः + जनः।
स यत्प्रमाणम्	-	सः + यत् + प्रमाणम् ।
लोकस्तदनुवर्तते	-	लोकः + तत् + अनुवर्तते।

अन्वयः - श्रेष्ठः यत् यत् आचरति इतरः जनः तत् तत् एव आचरति। सः यत् प्रमाणं कुरुते, तत् एव लोकः अनुवर्तते।

सारांशः - श्रेष्ठपुरुषः अस्मिन् लोके किं कर्म करोति इति निरीक्ष्य जनः तदेव अनुवर्तितुम् इच्छति। अतः श्रेष्ठपुरुषः यत् प्रमाणरूपेण स्वीकरोति तदेव अपरः अपि प्रमाणत्वेन स्वीकरोति इति आशयः।

यदा यदा हि धर्मस्य
ग्लानिर्भवति भारत।
अभ्युत्थानमधर्मस्य
तदात्मानं सृजाम्यहम्।।

पदच्छेदः -

ग्लानिर्भवति	-	ग्लानिः + भवति।
तदात्मानम्	-	तदा + आत्मानम्।
सृजाम्यहम्	-	सृजामि + अहम्।

अन्वयः - हे भारत ! यदा यदा धर्मस्य ग्लानिः अधर्मस्य अभ्युत्थानं च भवति हि तदा अहम् आत्मानं सृजामि।

सारांशः - हे अर्जुन! यस्मिन् समये धर्मः क्षीयते अधर्मः वर्धते तस्मिन् अवसरे धर्मरक्षणार्थम् अहं (श्रीकृष्णः) स्वयं भूमौ अवतरामि इत्याशयः।।

परित्राणाय साधूनाम्
विनाशाय च दुष्कृताम्।
धर्मसंस्थापनार्थाय
संभवामि युगे युगे।।

अन्वयः - साधूनां परित्राणाय दुष्कृतां विनाशाय धर्मसंस्थापनार्थाय च युगे युगे (अहं) सम्भवामि।

सारांशः - लोके सज्जनानां रक्षणाय दुष्टानां विनाशाय एवं धर्मस्य स्थापनाय च अहं प्रतियुगं भूमौ अवतरामि।

किं करणीयम् ?

- **श्लोकम् एकैकशः संघशः च आलपतु।**
- **"अहं धर्मसंस्थापनार्थम् अवतरामि"। इति आशयप्रतिपादकं श्लोकं विविच्य लिखतु।**
- **यथोचितं योजयतु।**

अन्नात्	कर्मसमुद्भवः
यज्ञः	मृत्युः
जातस्य	भूतानि

- **अधोदत्तेभ्यः पदेभ्यः नामपदानि क्रियापदानि च विविच्य लिखतु।**

(अन्नात्, भवन्ति, यज्ञः, भूतानि, अर्हसि, समुद्भवः, जनः, आचरति, कुरुते, अनुवर्तते)

नामपदानि	क्रियापदानि
अन्नात्	भवन्ति

वाक्ये प्रयोगः

- **उदाहृतानुसारं वाक्यानि योजयतु।**

यदा - तदा

सूर्यः उदयते। अन्धकारः विनश्यति।

यदा सूर्यः उदयते तदा अन्धकारः विनश्यति।

१. गुरुः कक्ष्यां प्रविशति। छात्राः उत्तिष्ठन्ति।

....

२.	वृष्टिः आगच्छति। छत्रम् उद्घाटयति।

....

३.	यानं स्थगति । जनाः प्रविशन्ति।।

....

अनुबन्धः

शब्दकोशः

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
अन्नम्	ओदनः	ചോറ്	ಅನ್ನ	rice
अनुवर्तते	अनुसरति	അനുവർത്തിക്കുന്നു	ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ	follows
अभ्युत्थानम्	अभ्युन्नतिः	അഭിവൃദ്ധി	ಬೆಳವಣಿಗೆ	raising
इतरः	अपरः	മറ്റൊരുവൻ	ಇನ್ನೊಬ್ಬನು	other one
कुरुते	करोति	ചെയ്യുന്നു	ಮಾಡುತ್ತಾನೆ	do
ग्लानिः	क्लमः	ക്ഷീണം	ಕ್ಷೀಣತೆ	weakness
जातः	लब्धजन्मा	ജനിച്ചവൻ	ಹುಟ್ಟಿದವನು	one who is born
ध्रुवः	निश्चितः	സ്ഥിരം	ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ	stable
पर्जन्यः	मेघः	മേഘം	ಮಳೆ	cloud
प्रमाणम्	नियमः	നിയമം	ಯಥಾರ್ಥವಾದುದು	authenticity
भूतानि	चराचराणि	ചരാചരങ്ങൾ	ಜೀವಿಗಳು	moving and non-moving
मृत्युः	मरणम्	മരണം	ಸಾವು	death
यज्ञः	यागः	യാഗം	ಯಾಗ	sacrifice
शोचितुम्	दुःखितुम्	ദുഃഖിക്കുന്നതിന്	ದು:ಖಿಸಲು	to worry
सृजामि (आत्मानं)	अवतरामि	സൃഷ്ടിക്കുന്നു	ಅವತರಿಸುತ್ತೇನೆ	create
दुष्कृताम्	दुष्टं कर्म कुर्वाणानां	ദുഷ്കർമ്മം ചെയ്യുന്നവരുടെ	ಕೆಟ್ಟವನು	of wicked people

शब्दरूपाणि

दकारान्तः त्रिषु लिङ्गेषु समानः अस्मद् शब्दः।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्रथमा	अहम्	आवाम्	वयम्
द्वितीया	माम्, मा	आवां, नौ	अस्मान्, नः
तृतीया	मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
चतुर्थी	मह्यम्, मे	आवाभ्याम्, नौ	अस्मभ्यम्, नः
पञ्चमी	मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्
षष्ठी	मम, मे	आवयोः, नौ	अस्माकम् , नः
सप्तमी	मयि	आवयोः	अस्मासु।

दकारान्तः त्रिषु लिङ्गेषु समानः युष्मद् शब्दः।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्रथमा	त्वम्	युवाम्	यूयम्
द्वितीया	त्वाम्, त्वा	युवाम्, वां	युष्मान्, वः
तृतीया	त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
चतुर्थी	तुभ्यम्, ते	युवाभ्याम्, वां	युष्मभ्यम्, वः
पञ्चमी	त्वत्	युवाभ्याम्	युष्मत्
षष्ठी	तव, ते	युवयोः, वां	युष्माकम्, वः
सप्तमी	त्वयि	युवयोः	युष्मासु।

दकारान्तः तद् शब्दः। पुंसि।

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्रथमा	सः	तौ	ते
द्वितीया	तं	तौ	तान्
तृतीया	तेन	ताभ्याम्	तैः
चतुर्थी	तस्मै	ताभ्याम्	तेभ्यः
पञ्चमी	तस्मात्	ताभ्याम्	तेभ्यः
षष्ठी	तस्य	तयोः	तेषाम्
सप्तमी	तस्मिन्	तयोः	तेषु।

प्रायः सर्वनामशब्दानां सम्बोधनप्रथमा नास्ति।

किमधिगतम् ?

❖ **पठनप्रवर्तनानि यथाकालं कृतानि चेत् साधुतासूचकचिह्नं (✓) करोतु।**

क्रम संख्या	प्रवर्तनानि	सम्यक् कृतम्	भागिकतया कृतम्	क्लेशनिर्देशः	परिहारबोधनम् (संख्यया सूच्यताम्)*
1.	श्लोकः आलपितः।				
2.	गीतं विविच्य लिखितम्।				
3.	यथोचितं योजितानि।				
4.	नामपदानि क्रियापदानि च विविच्य लिखितानि।				
5.	उदाहृतानुसारं वाक्यानि लिखितानि।				

*
(१) अध्यापकस्य साहाय्येन (२)सुहृदः साहाय्येन (३) अन्येषां साहाय्येन

दशमः पाठः

जीयाद् गीर्वाणभारती

भाषा संस्कृतिवाहिनी। अस्माकं संस्कृतिः संस्कृतभाषाम् अधिष्ठिता। इयम् अमरवाणी सर्वासां भारतीयभाषाणां जननी इति प्रायः सर्वे अङ्गीकुर्वन्ति। वेदवेदाङ्गानाम् इतिहासपुराणादीनां च भाषा इयमेव भवति। गणितायुर्वेदादीनां शास्त्राणां ग्रन्थाः अनया रचिताः। अनया भाषया एव भासकालिदासादयः विश्वप्रसिद्धाः अभवन्। सर्वाः लिपयः अस्याः लेखनाय युज्यन्ते। किन्तु अधुना प्रायः देवनागरीलिपिः एव उपयुज्यते।

लोकाः समस्ताः सुखिनो भवन्तु, वसुधैव कुटुम्बकम्, जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी इत्यादीनि आप्तवाक्यानि मानविकतायाः उद्बोधकानि भवन्ति। अतः चिरपुरातनी एषा आर्षवाणी नित्यनूतनी एव।

भाषासु मधुरा मुख्या दिव्या गीर्वाणभारती ।।

किं करणीयम् ?

- पाठभागम् उच्चैः वाचयतु।
- पाठभागं पठित्वा संस्कृतभाषायाः नामान्तराणि चित्वा लिखतु।
- पाठभागं पठित्वा तत्रस्थितानि मानविकताया उद्बोधकानि वाक्यानि लिखतु।
- पाठभागं पठित्वा प्रश्नोत्तरकेलिं संचालयतु।
- कोष्ठके प्रदत्तान् शब्दान् निर्देशानुसारं पट्टिकायां योजयतु।

(कालिदासः, रामायणम्, कुमारसंभवम्, कर्णभारम्, व्यासः, भासः, महाभारतम्, वाल्मीकिः)

कवयः	कृतयः
वाल्मीकिः	रामायणम्

- मञ्जूषातः पदानि चित्वा उदाहृतानुसारं पट्टिकां पूरयतु।

(जननी, सन्ति, च, भाषा, अकुर्वन्, एवं, दिव्या, इति, भवति,

अपि, अतः, वेदः, असि, भासः)

	नामपदानि	क्रियापदानि	अव्ययपदानि
उदा	जननी	भवति	च

- **उदाहरणानुसारं पदच्छेदं करोतु।**

जन्मभूमिश्च	-	जन्मभूमिः + च
पुण्यभूमिश्च	-	.... + ...
सुखिनो भवन्तु	-	सुखिनः+ भवन्तु
प्रमुखो भवतु	-	.............+ ....

अनुबन्धः

शब्दकोशः

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
असि	भवसि	ആകുന്നു	ಆಗಿರುವಿ	thou art
आप्तवाक्यानि	महद्वाक्यानि	മഹത്തുക്കളുടെ വാക്യങ്ങൾ	ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ವಾಕ್ಯಗಳು	authentic word-sayings
गरीयसी	महीयसी	മഹത്തരമായത്	ಹಿರಿದಾದ	greater
गीर्वाणभारती	संस्कृतभाषा	സംസ്കൃതഭാഷ	ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆ	Sanskrit language
चिरपुरातनी	अतिप्राचीना	വളരെ പഴക്കമുള്ളത്	ಬಹಳ ಹಳೆಯದಾದ	ancient
जन्मभूमिः	मातृभूमिः	മാതൃഭൂമി	ತಾಯ್ನಾಡು	motherland
जननी	माता	അമ്മ	ತಾಯಿ	Mother
दिव्या	देवसंबन्धिनी	അലൗകികമായ	ದಿವ್ಯವಾದ	Divine
नित्यनूतनी	सदा नवीना	എന്നും പുതുമയുള്ളത്	ಸದಾ ಹೊಸದಾದ	evergreen
पोषणम्	वर्धनम्	വളർത്തൽ	ಪೋಷಣೆಯನ್ನು	nourishing
विश्वप्रसिद्धः	लोकप्रशस्तः	ലോകപ്രശസ്തൻ	ವಿಶ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧ	world famous
संस्कृतिः	संस्कारः	സംസ്കാരം	ಸಂಸ್ಕಾರ	culture
वाहिनी	नदी	നദി	ನದೀ	river

धातुरूपाणि

अस् भुवि परस्मैपदी लट्

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु	अस्ति	स्तः	सन्ति
म.पु	असि	स्थः	स्थ
उ.पु	अस्मि	स्वः	स्मः।

डुकृञ् करणे उभयपदी परस्मैपदे लङ् भूतकालः

	ए.व	द्वि.व	ब.व
प्र.पु	अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्
म.प	अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत
उ.पु	अकरवम्	अकुर्व	अकुर्म।

जीयात् - जि जये परस्मैपदी आशीर्लिङ्

प्र.पु	जीयात्	जीयास्ताम्	जीयासुः।

शब्दरूपाणि

दकारान्तः एतद् शब्दः(पुंसि)।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	एषः	एतौ	एते
द्वितीया	एतम्/एनम्	एतौ/एनौ	एतान्/ एनान्
तृतीया	एतेन/एनेन	एताभ्याम्	एतैः
चतुर्थी	एतस्मै	एताभ्याम्	एतेभ्यः
पञ्चमी	एतस्मात्	एताभ्याम्	एतेभ्यः
षष्ठी	एतस्य	एतयोः/एनयोः	एतेषाम्
सप्तमी	एतस्मिन्	एतयोः/एनयोः	एतेषु।

दकारान्तः एतद् शब्दः(स्त्रियां)।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	एषा	एते	एताः
द्वितीया	एताम्/एनाम्	एते/ एने	एताः/एनाः
तृतीय	एतया/एनया	एताभ्याम्	एताभिः
चतुर्थी	एतस्यै	एताभ्याम्	एताभ्यः
पञ्चमी	एतस्याः	एताभ्याम्	एताभ्यः
षष्ठी	एतस्याः	एतयोः/एनयोः	एतासाम्
सप्तमी	एतस्याम्	एतयोः/एनयोः	एतासु।

दकारान्तः एतद् शब्दः (क्लीबे)।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	एतत्	एते	एतानि
द्वितीया	एतत्/एनत्	एते/एने	एतानि/एनानि

शेषं पुल्लिङ्गवत्।

किमधिगतम् ?

❖ **पठनप्रवर्तनानि यथाकालं कृतानि चेत् साधुतासूचकचिह्नं (✓) करोतु।**

क्रम संख्या	प्रवर्तनानि	सम्यक् कृतम्	भागिकतया कृतम्	क्लेशनिर्देशः	परिहारबोधनम् (संख्यया सूच्यताम्)*
1.	पाठभागः उच्चैः वाचितः।				
2.	संस्कृभाषायाः नामान्तराणि लिखितानि।				
3.	प्रश्नोत्तरकेली सञ्चालिता।				
4.	आप्तवाक्यानि सञ्चितानि।				
5.	कवीनां कृतीनां च पट्टिका पूरिता।				
6.	पदानि विविच्य पट्टिकायां योजितानि ।				
7.	पदच्छेदः कृतः।				

*
(१) अध्यापकस्य साहाय्येन (२)सुहृदः साहाय्येन (३) अन्येषां साहाय्येन

एकादशः पाठः

दशमस्त्वमसि

एकदा दश बालकाः सायं षड्वादनसमये स्नातुं नदीम् अगच्छन्। सप्तवादनपर्यन्तं जले क्रीडन्तः ते तीरं प्राप्ताः। तदा एकः पृच्छति "किं सर्वे समागताः? गणय" इति। एकः गणनामकरोत् - एकं, द्वे, त्रीणि, चत्वारि, पञ्च, षड्, सप्त, अष्ट, नव इति। "दश वयमागताः, इदानीं नवैव स्मः। कश्चिज्जले मग्नः।"

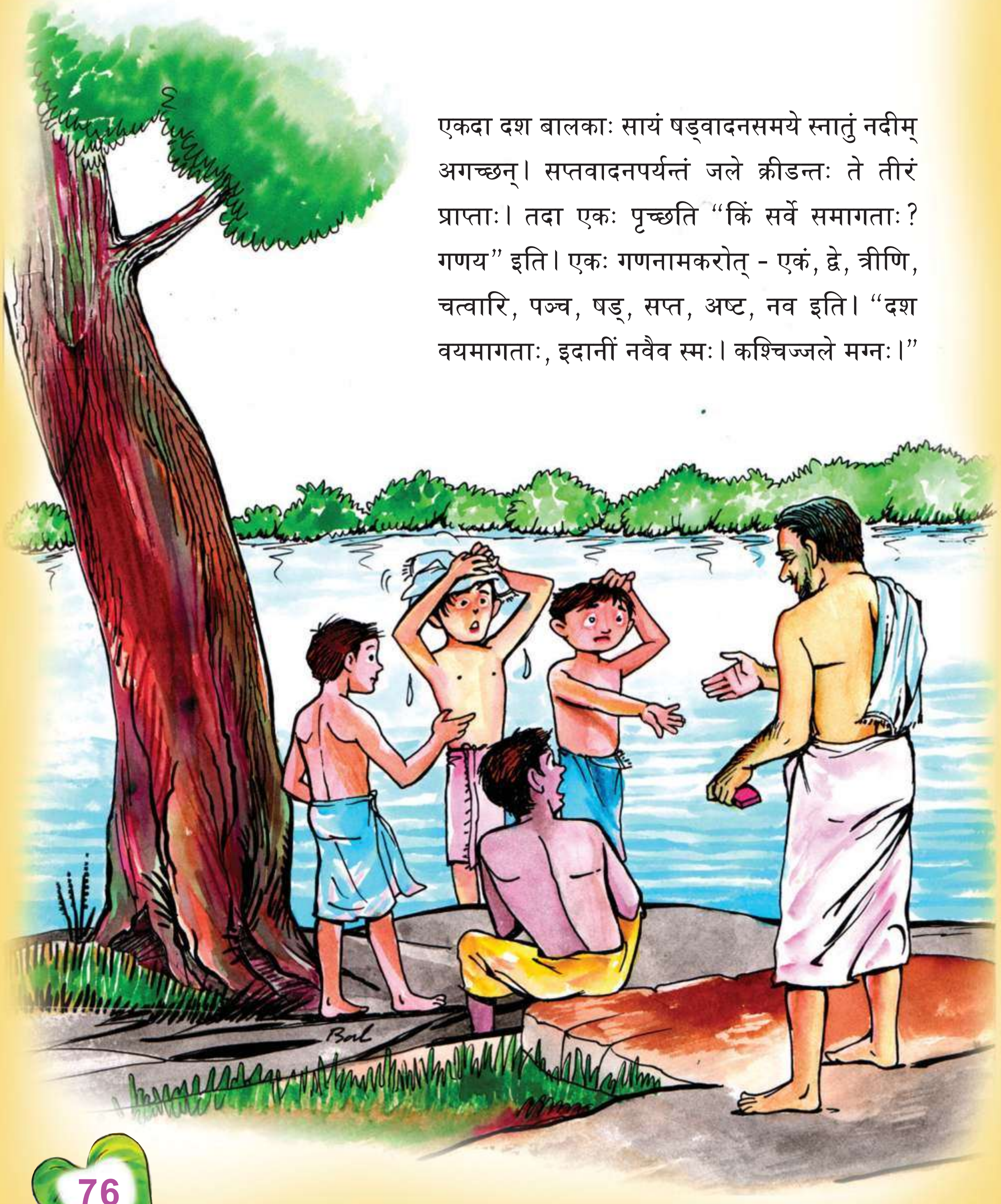

अपरोऽपि एवमेव अगणयत्। गणनाकर्तारः आत्मानम् अगणयित्वा एव नव वयं, दशमः कुत्र? इति चिन्ताकुलाः जाताः। तदा स्नानाय आगतः कश्चित् ग्रामीणः तान् दुःखकारणमपृच्छत्। ते अवदन् "वयं दश आगताः, स्नानानन्तरं नवैव स्मः। एकः कुत्र गतः? इति वयं दुःखिताः"। तदा ग्रामीणः तानगणयत्। दश सन्तीति उक्तवान्। ततः सः बालकेषु अन्यं कमपि गणयितुम् आदिशत्। सोऽपि यथापूर्वम् आत्मानम् अगणयित्वा "नवैव" इत्यगणयत्। तदा स पुरुषः दशमस्त्वमसि इति तान् अबोधयत्।

किं करणीयम् ?

- दशपर्यन्तं संख्यायाः स्फोरकपत्रं सज्जीकरोतु, प्रदर्शयतु।
- संख्यावाचकशब्दान् उच्चैः वदतु।
- पाठभागात् भूतकालक्रियारूपाणि चित्वा लिखतु।
- शतपर्यन्तं संख्यागणनक्रीडां संचालयतु।
- त्रिंशत् पर्यन्तं संख्यावाचकशब्दान् पठित्वा लिखतु।
- समयः कः इति वदतु।

त्रिवादनम् 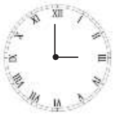

पादोनषड्वादनम्

सपादैकवादनम्

त्रिपादषड्वादनम्

सार्धद्विवादनम् 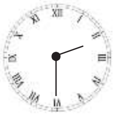

अनुबन्धः

शब्दकोशः

पदम्	संस्कृतम्	कैरली	कन्नटम्	आङ्गलम्
स्नातुम्	स्नानं कर्तुं	കുളിക്കുന്നതിന്	ಸ್ನಾನ ಮಾಡಲು	to bath
सुचिरम्	दीर्घसमयं	വളരെ നേരം	ಬಹುಕಾಲ	for a long time
प्राप्ताः	आगताः	എത്തിച്ചേർന്നു	ತಲುಪಿದರು	arrived
पृच्छति	प्रश्नं करोति	ചോദിക്കുന്നു	ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ	asks
गणना	गणनम्	എണ്ണൽ	ಎಣಿಕೆ	counting
इदानीम्	सम्प्रति	ഇപ്പോൾ	ಈಗ	now
मग्नः	निमग्नः	മുങ്ങിപ്പോയി	ತಲ್ಲೀನ	drowned

अपरः	इतरः	മറ്റൊരുവൻ	ಇನ್ನೊಬ್ಬ	other one
अगणयत्	गणयामास	എണ്ണി	ಎಣಿಸಿದನು	counted
तदा	तस्मिन् समये	അപ്പോൾ	ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ	then
अवदन्	वदन्ति स्म	പറഞ്ഞു	ಹೇಳಿದರು	said
अपृच्छत्	पृच्छति स्म	ചോദിച്ചു	ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು	asked
उक्तवान्	कथितवान्	പറഞ്ഞവൻ	ಹೇಳಿದನು	one who told
आदिदेश	आज्ञापयामास	നിർദ്ദേശിച്ചു	ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು	ordered
अबोधयत्	आवेदयत्	അറിയിച്ചു	ತಿಳಿಸಿದನು	informed

किमधिगतम् ?

❖ **पठनप्रवर्तनानि यथाकालं कृतानि चेत् साधुतासूचकचिह्नं (✓) करोतु।**

क्रम संख्या	प्रवर्तनानि	सम्यक् कृतम्	भागिकतया कृतम्	क्लेशनिर्देशः	परिहारबोधनम् (संख्यया सूच्यताम्)*
1.	स्फोरकपत्रप्रदर्शनं कृतम्।				
2.	संख्यावाचकशब्दाः उच्चैः उक्ताः।				
3.	भूतकालक्रियापदानि चितानि।				
4.	संख्यागणनक्रीडा चालिता।				
5.	संख्यावाचकशब्दाः लिखिताः।				
6.	समयः उक्तः।				

*
(१) अध्यापकस्य साहाय्येन (२)सुहृदः साहाय्येन (३) अन्येषां साहाय्येन